prieten, Achmed bragagiulŭ, care 'mĭ spusesse că mĕ iubesce, scossesse din cingătóre revolverul şi intellegînd ce vreaŭ să facŭ, il lipisse de busele mele şi sta cu degetul pe trăgaciŭ gata să'l descarce. Astă mişcare bruscă şi neasceptată îmĭ turbură capulŭ aşa de rĕŭ în cât mĕ făcu să perd încă uă dată cunoscinţa.

»Când mĕ desceptaiŭ era diuă, mĕ aflam într'uă câmpie sĕmĕnată numaĭ cu care pline cu sacĭ şi fellŭ de fellŭ de providiĭ, unŭ rîŭ şerpuia la spatele meŭ, eram iarăşĭ în Plevna! De astă dată ca numaĭ ducea grija fómeĭ, căcĭ Schefchet paşa venisse în persónă cu providiĭ abundente şi 28000 de luptătorĭ.

———

IX

ÇURSA DE LA LUTICOVO.

» Şederea nóstră în Plevna fu de scurt durată şi avurăm parte c'am plecat, căcĭ îndată ce pornirăm împreună cu Schefchet Paşa, Generalul Gurco trecu cu garda luĭ Vidul şi închisse tóte drumurile spre Plevna. Cand aflarăm c'a cădut Gorni Dubniculŭ în mânele Ruşilor eram deja în Orchania; astă noutate amărî grósnicŭ pre Turci, căcĭ le punea în primejdie fala lor cea mare, încuragiatórea bărbăţieĭ lorŭ, existenţa Plevneĭ, dar pre mine mĕ bucură prea mult, maĭ cu seamă când aflaiŭ că cavaleria Română singură a oprit în locŭ ajutórele pornite de la Gorni şi Dolni Metropol şi le-a împiedicat d'a alerga în ajutorul cellor în primejdie. M'am mâhnit pucin aflând că Ahmed-Hivzi Paşa a cădut prisonier, dar m'am consolat în dată informindumĕ că şi Telişulŭ a avut sórta Gorni Dumniculuĭ.

»Luĭ Schefchet Paşa îĭ plesnea peptulŭ de puruncĭ; de la Orhanie ellŭ sbura la Radomirţa şi de la Radomirţa se întorcea înapoĭ la Orhania şi nu cuteda să meargă maĭ departe căcĭ nu'ĭ da mâna : forţele de care dispusesse le vîrise în Plevna şi ajutórele promisse de la Constantinopole nu maĭ sosea.

»Maĭ 'nainte ellŭ proectasse d'a face din Orchania uă noă Plevnă, póte cu mult maĭ primejdiósă; avênd uă posiţiune admirabilă pentru apărare şi chiar înce-

pusse să facă óre-care preparativă, dar după ce vědu că Sarascheratul nu 'lŭ incurageadă şi din commandant principal ĭĭ dete in urma un rolŭ secundar, puindu-lŭ sub ordinele luĭ Mehmed-Ali Paşa, renunţă omulŭ la rolul de apĕrător şi se mulţumi numaĭ cu acela de aprovisionator.

»In deşert veni insuşĭ Mehmed-Ali la Orchania şi inspectă tóte oştile şi tóte garnisónele din prejur, in deşertŭ promisse pretutindenĭ ajutóre puternice şi provisiunĭ abundente, căcĭ generalul Gurco nu fu oprit in callea sa victoriósă, din causă că armata de la Sofia nu se putu forma in acellŭ numĕrŭ respectabilŭ care să impiedice in calle pre biruitorulŭ colosŭ şi spaima incepusse să coprindă pre Turcĭ. Mehmed-Ali se dusse la Televenŭ ca să 'lŭ pue in stare de apărare şi Televenulŭ fu luat de Ruşĭ, de acolo sbură la Iabloniţa şi Iabloniţa fu coprinsă de Ruşĭ; maĭ pre urmă visită Vraţa şi Vraţa cădu in mănele grenadirilorŭ guardeĭ imperiale după uă mică resitenţă.

»Eŭ şi pădĭtoriĭ meĭ am fi voit sĕ mergemŭ maĭ departe luând'o inaintea ostilor in retragere, dar n'avurăm curagiŭ de teamă să nu cădem in măna furagerilor din avant-guardă şi stăturăm loculuĭ in Orchania.

»Furagieriĭ Turcescĭ eraŭ başibujuciĭ, Cerchediĭ, Zeibechiĭ şi uă mare parte din tâlhariĭ scoşĭ din temniţă de către nisce paşale fanatice ca cellŭ de la Salonic, Cosova, Alep şi Acra; aceştia sub pretext de rechidiţie jefuiaŭ pre crestinĭ şi păgânĭ fără de distincţiune şi pre unde intêmpinaŭ óre-care opodiţiune măcelăreaŭ şi pârjoleaŭ ca intr'uă ţéră inimică; pasŭ dar de te dă de bună voe in ghiarile unor assemenea ómenĭ de treabă.

»Ostile se rétrăgeaŭ cu grăbire din Orchania şi imprejurimĭ şi se concentraŭ in valea Balcanilor dincolo

de eĭ într'uă înfundătură lesniciósă de aparatŭ, apró-pe de satulŭ Arab-Conacŭ. Eŭ și pădⱼitorĭ meĭ merserăm la Luticovo căcĭ unulŭ din cavajiĭ era d'acolo și voea să 'șĭ strămute familia din vreme la locŭ de siguranță.

»Păn aci Rușiĭ afară de Televenŭ coprinsesse posițiunile celle maĭ lesniciósă și maĭ slab apărate și încă nu luasse din mâinele Turcilor Prevețulŭ, Etropolulŭ, Orhania și Vrațeșiulŭ, posițiunĭ formidabil întărite prin sĕlbătacia natureĭ și difficultatea comunicațiunilor, dar spaima cum ḑisseiŭ, intrase in ănimele Turcilor și niminĭ nu maĭ avea gând să se bată cu bărbația inspirată de speranță.

»Pădⱼitoriĭ meĭ de la Luticovo me dusse la Scrivina pre nisce potecĭ de munte afurisite, ca să'șĭ vadă neamurile, și acolo stăturăm câte-va ḑille în cassa unuĭ cavazŭ. De multe orĭ vĕḑĕnd pre aștĭ păgâni care tăiaŭ capetele, spintecaŭ pântecele și schilodeaŭ ființele viĭ fără cea maĭ mică urmă de milă cum se înduioșaŭ și plângeaŭ vĕḑându-șĭ și sărutându-șĭ nevestele și maĭ cu sémă copii, mĕ înduioșeam și eŭ și ḑiceam:

»— Dómne voĭ maĭ avea ḑille ca să-mĭ îmbrățișeḑŭ și eŭ nevasta și copilașiĭ meĭ!

»Intr'uă ḑi pre când cavajiĭ meĭ stropoleaŭ d'alle mutăriĭ, d'uă dată auḑirăm in satŭ uă rumoare surdă și veḑurăm pre locuitorĭ alergând încóa și în colo și apoĭ strângându-șĭ ce aveaŭ maĭ scumpŭ din casă și năvălind spre munțiĭ vecinĭ împreună cu familia și copii lor.

In Scrivina nu era maĭ multŭ de câtŭ câte-va ordiĭ de Cerheḑĭ, dar în cetățuia din Novacin se afla unŭ batalionŭ de infanterie și câte-va gurĭ de tunŭ; cum auḑiră acea rumóre, Cercheḑiĭ eșiră numaĭ de câtŭ din bivoacurile lor și începură să strige în gura mare:

—«Moscoviĭ, Moscoviĭ.

Cu astŭ strigăt ei scoteaŭ din casă chiar pre ceĭ maĭ pucin fricoşĭ şi indată ce'ĭ expediaŭ spre munte, daŭ pleaşca prin casă şi până să vie Ruşiĭ jefuiaŭ totŭ ce lăsase in urmăle locuitoriĭ speriaţĭ de dĕnşiĭ. Asta nu se intâmpla acuma ântêĭa dată.

«Cavajiĭ meĭ cum aflară astă veste, mĕ inchise şi mĕ verigară într'uă cassă din marginea satuluĭ de unde puteam vedea tot ce se petreccea pre differitele poteeĭ din prejurŭ şi alergară să se puie în fruntea rĕsboitorilorŭ. Din acea casă vĕḑuiŭ de uă cam dată viind ca uă vijelie un vârtejŭ de prafŭ, şi îndată ce se sparse vârtejulŭ, ḑăriĭ chivărele şi uniformele dragonilor din guarda imperială russă. Cerchiḑiĭ şi păḑitoriĭ meĭ cum iĭ ḑăriră, se făcură toacă de pământŭ, intrară în gaură de şearpe şi dispărură, iar mie incepu a'mĭ tresălta peptulŭ de bucurie şi a striga:

—«Dómne, în sfirşitŭ suntŭ scăpat.

«Bucuria mea fu de scurtă durată, căcĭ de şi deschiseiŭ ferestrile şi strigaiŭ printre zăbrele cât putuiŭ, Ruşiĭ nu mĕ auḑiră şi trecură pre lingă mine ca uă săgeată. Mi-se pare că in fruntea lorŭ era junele baron Stempel cu care făcussem cunoscinţă în ḑioa când sosiră primele detaşamente din guardă, adică pre la finele luĭ Septembre.

«Numĕrulŭ dragonilorŭ era fórte micŭ, celŭ mult 100 de ómenĭ oficerĭ şi soldaţĭ. Cum trecură eĭ, Cercheḑiĭ eşiră din viḑuină şi apucară pre poteeĭ cotişe ca să le iasă înainte; eŭ făcuiŭ ce făcuiŭ şi eşiŭ pre coşiŭ din inchisóre mea şi mĕ luaiŭ şi eŭ dupe urma lorŭ şi cum mĕ puseiŭ pre fugă, auḑiiŭ la spatele meŭ greulŭ sunetŭ allŭ trăsurelor de artilerie. Abia apucaiŭ să mĕ ascundŭ după unŭ stufişŭ, şi îndată vĕḑuiŭ trecênd pre lêngă mine optŭ tunurĭ de munte şi vr'uă cincĭ sute de pedestraşĭ.

«Pădịtoriĭ meĭ eraŭ cu eĭ; cum ajunsse intr'unŭ locŭ strimtŭ şi prăpăstios între Scrivina şi Luticovo, eĭ se ascunse ca şi mine printre mărăcinĭ, ascunse şi tunurile cum putură şi stătură astfellŭ ne mişcaţĭ.

»D'aşĭ fi avut aripĭ aşĭ fi sburat în maĭ multe direcţiunĭ şi aşĭ fi strigatŭ şi cellor ce vinŭ şi cellorŭ ce se întorcŭ: fugiţĭ, fugiţĭ de cursa de la Luticovo, dar eram unŭ biet omŭ şi maĭ cu sémă unŭ prisonier fugitŭ care nu scia ce o să se aleagă în sfîrşitŭ de ellŭ şi rĕmăseiŭ loculuĭ ne mişcatŭ!

«Cum se aşeḑară Turciĭ, se ivi viind despre Scrivina uă altă ceată de dragonĭ maĭ mică ca cea d'ânteiŭ, cam ca de vr'uă 60 de ómenĭ şi trecĕndŭ pre lângă mine cu aceiaşĭ iuţeală merse înnainte spre loculŭ unde li se intinsesse cursa. Indată ce se aflară în strîmtóre, s'auḑĭ de uă dată uă trosnitură cumplită, aerulŭ se ămplu de fum grosŭ şi de ţipete grósnice şi dupĕ ce se mai împrăscià fumul, vĕḑuiŭ ḑăcĕnd pre pămîntŭ vrr-uă 40 de cadavre de ómenĭ şi caĭ şi vr'uă 40 de călăreţĭ luptându-se desperaţĭ cu ceota de păgînĭ care năvălisse fĕră de veste asupră-le şi-ĭ secera cu baionetele şi împuşcăturile lorŭ.

«In acellŭ momentŭ fuiŭ martorulŭ ocularŭ allŭ celuĭ maĭ teribilŭ tabloŭ din câte îşĭ póte inchipui uă minte omenéscă. Este sublimă şi tot de uă dată îngroḑitóre desperata luptă a omuluĭ pentru esistenţă. Dragoniĭ nu se maĭ băteaŭ ca ómeniĭ ci ca lei; din tot ce aveaŭ la în de mână făceaŭ uă armă: din suliţă, din sabie, din pistolŭ, din carabină şi până şi din gărbaciulŭ cu care escita iuţeala caluluĭ. Duşmaniĭ cădeaŭ pre lângă eĭ ca frunḑele tómna din copaciŭ, dar duşmaniĭ se împrospătaŭ şi eşaŭ ḑece în loculŭ unuia căḑut. Strîmta câmpie se acoperi iute de leşiurĭ

omenescĭ și cai scăpațĭ de cavaleriĭ lor și speriațĭ de tumultŭ, prin copitele piciórelor lor care răpăiaŭ în tóte părțile, maĭ adaogă cu câțĭ-va numĕrul cellor sacrificațĭ pre altarulŭ crudulŭĭ ḑeŭ allŭ luptelorŭ.

«Rușiĭ bătîndu-se începură să se retragă, și Turciĭ se luară după eĭ și 'șĭ indreptară tunurile ca să'ĭ fulgere in pieḑisiŭ; atuncĭ se ivi viind despre Liticovo altă ceată de Rușĭ, aceia ce trecusse maĭ nainte fóră să pótă a mĕ auḑi, dar într' uă stare tot așa de miserabilă. Leota de Cercheḑĭ iĭ isbisse fóră de veste și le secerasse flórea vitejilorŭ lorŭ: eĭ cum ḑăriră pre nenorociții lorŭ camaraḑĭ scósse țipete de bucurie și se uniră cu eĭ maĭ mult ca să moară la uă laltă de cât ca să scape.

«Baron Stempel era cu dĕnșiĭ; de și rănit, ellŭ nu 'șĭ perdu cumpĕtulŭ, îșĭ îmbărbătâ vitejiĭ și plecându-se în paralelŭ cu coapsa cailor și desprinḑându-șĭ piciorul drept dintr'una din scărĭ, trecură ca prașția printre trâmba de dușmanĭ. Tunurile turcescĭ iĭ împroșcară, assemenea și puscele lorŭ, dar pucinĭ căḑură. Sărmani scăpară înjumătățițĭ de infanteria și artileria dușmană, dar nu fură plătițĭ numaĭ cu atât căcĭ se luară după eĭ roiulŭ de Cercheḑĭ și Bașibujucĭ și începură a'ĭ hărțui fără de precurmare. Câțĭ orŭ fi scăpat din cumplitele lorŭ ghiare?! Unulŭ D-ḑeŭ scie, căcĭ eŭ n'am aflat.

«In acellŭ moment nu maĭ mĕ putuiŭ stăpâni și începuiŭ să plângŭ în gura mare acelle ființe nenorocite, aceĭ tinerĭ care străluceaŭ până maĭ adineaorĭ de juneṭe și frumuseṭe și acum ḑăceaŭ în sânge și tină fără de viață!. Indiscreta mea măhnire fu auḑită de Turcĭ și numaĭ de cât câțĭ-va din eĭ alergară și puse măna pre mine; se alegea de astă dată de mine căcĭ

Turciĭ eraŭ fórte înfuriaţĭ că le a scăpat din măna fugariĭ şi 'şĭ ar fi potolit setea de sânge sorbind sângele meŭ, dar Achmed şi cavajiĭ meĭ eraŭ între eĭ şi cu pitaculŭ luĭ Haviz paşea îmĭ scăpară ḑilele.

«Astă neînsemnată victorie produsse între Turciĭ din Luticovo uă mare bucurie şi'ĭ făcu să viseḑe planurile celle maĭ extravagante: După eĭ Ruşiĭ eraŭ perduţĭ, Mehmed Ali avea să sbóre victorios până la Plevna, avea să despresure astă întărire, să arunce pre Ruşĭ şi Românĭ în Dunăre, să înplânte semiluna pre malurile Nistruluĭ şi din România să facă un paşalâcŭ. In curînd însă se desamăgiră; chiar în seara celleĭ ḑile fură nevoiţĭ să fugă împreună cu mine preste munţĭ la Arab-Conacŭ, căcĭ Etropolulŭ, Preveţulŭ, Vrateşiulŭ şi chiar Orchania căḑusse chiar în acea ḑi în mânele Ruşilor.

«Atuncĭ aflară eĭ că victoria de care se lăudaŭ era numaĭ unŭ simulacru care să mascheḑe adevĕratulŭ atacŭ. Aşa s'aŭ înşelatu Turciĭ tot d'una.

———

X

Bajenarii.

»Căderea Etropoluluĭ, a Vrateşuluĭ şi a Prevătuluĭ aşa fără de veste in mânele Ruşilor fu pentru Turcĭ isbitura de graţie. Abia 'ĭ maĭ putea reţine Mehmed-Ali Paşa in posiţiunile de la Arab-Conac, spuindu-le şi incredinţându-ĭ că acea posiţiune este imprenabilă.

»In adevĕr, Muşirulŭ putea să dea cu cea maĭ mare siguranţă astă incredinţare căcĭ n'am vĕḑutŭ de când sunt locurĭ maĭ selbatice ca acelle locurĭ şi maĭ anevoe de pătruns de unŭ omŭ pedestru ne cum de uă armie însoţită de caĭ şi tunurĭ.

«Inchipuiţi-vĕ nisce munţĭ înnalţĭ, ceĭ maĭ innalţĭ din Balcanĭ care tótă ḑiua îşĭ scaldă crestele in negura norilorŭ şi preste care domnesce ca unŭ generalŭ preste căpitanĭ spăimântătorul Baba-Conac, după care nu se topesce zăpada nicĭ uă dată ; închipuiţi-vă nisce prăpăstiĭ adâncĭ prin care văjie nenumărate torente, care alergă spumegând ca să se amestece la uă laltă in valea Comarsi spre a forma unŭ riŭ ; închipuiţi-vĕ nisce pădurĭ seculare şi anevoe de pătruns care umbrescŭ aceĭ munţĭ şi acelle prăpăstiĭ, in care copacii căḑuţĭ de bătrâneţe ḑacŭ şi se putreḑescŭ pre pământ şi la fie-ce pasŭ impedică callea temeraruluĭ călătorŭ; închipuiţi-vĕ in mijloculŭ astuĭ haosŭ de munţĭ, de prăpăstiĭ, de torente, de pădurĭ şi de nesfârşite obsta-

cole uă vale largă și feritilă, brăsdată de uă șosea practicabilă ,udată de uă apă limpede și bună de bĕut, apĕrată la nord de inălțimele munțilorŭ Baba-Conac și Umurgacĭ pre sub care eraŭ semănate 17 redute, și la sud de inălțimele de la Bucovo, Tașchisen și Mircova apĕrate și elle de alte redute; inchipuiți-vĕ stabilită in acea valle și pre cóstele acelorŭ inălțimĭ nepĕtrundibile uă armată de 30,000 ómenĭ cu cavalerie, infanterie și artilerie indestulătóre care aveaŭ comunicație neintreruptă cu Sofia și prin ea cu Rumelia pre care incă n'o sleisse calamitățile resbeluluĭ, și vĕ puteți face uă idee destul de sigură daca Mehmed Ali putea saŭ nu să se laude că astă posițiune era neluabile.

«Cu tóte astea incredințărĭ, Turciĭ nu eraŭ sigurĭ și ca să le stea ănima la locŭ expediaŭ din valea luĭ Comarsi tóte gurele inutile: femeile, bătrîniĭ și copii și 'ĭ trămitea spre Sofia și daca se poate maĭ departe. Eŭ fuiŭ espediat impreună cu eĭ și insocit incă de doĭ cavajĭ și de uă teschereа din partea Mușiruluĭ Mehmed Ali, spre Stambul.

«Prin Sofia trecuiŭ numaĭ, astfelŭ că nu potŭ să vĕ daŭ nicĭ uă lămurire despre ast orașiŭ ; assemenea și prin Filipopoli și d'acolo ne suirăm in drumulŭ de ferŭ și pornirăm in nainte.

»Luaiŭ drumulŭ de ferŭ numaĭ de formă, căcĭ in realitate nu merseiŭ maĭ departe de Hirmanli; acolo trenulŭ stătu din causă că numĕrul băjenarilorŭ, adică alfugarilorŭ pre care 'ĭ scotea din casă spaĭma de Rușĭ, saŭ maĭ bine infricoșările ce le băga in ănimă hogiĭ și imamiĭ devenisse atăt de mare, in căt nu trenurile de care dispunea compania de căĭ ferate din Rumelia, ci tóte trenurile din Europa adunate la unŭ loc nu ar fi putut să satisfacă tóte cererile.

»Acolo passagerii nu se numĕraŭ cu sutele nicĭ chiar cu miile, ci cu miliónele. Fĕră essageraţie trecea preste unŭ milionŭ numĕrul nenorocitelor fiinţe care ḑăcéŭ tremurând în gară pre lingă şine, prin stradele oraşuluĭ şi pre luciulŭ frigurosŭ allŭ câmpieĭ asceptând rôndul d'a porni ca vaĭ de lume pre unŭ necunoscutŭ unde de sigurŭ îĭ ascepta miseria, fómea şi póte chiar mórtea.

»Sermanele fiinţe! victime inocente alle cruduluĭ resbellŭ, elle fugise de temerea uneĭ morţĭ problematice spre a alerga către uă mórte sigură. Culpabilĭ, de uă mie de orĭ culpabilĭ, fură aceea ce le aţâţară frica şi'ĭ scóse din căminulŭ lorŭ spre a'ĭ arunca în braţele cellor maĭ crude privaţiunĭ.

»Uă mare partea din eĭ ca să'şĭ momească nerăbdarea mergeaŭ pre lingă şine spre staţia vecină, adică spre sud, sperând a găsi acolo uă dulce consolare, ţinta dorinţelor lorŭ, unŭ locŭ în trenŭ saŭ măcar d'asupra luĭ. Ţi se rupea ănima vĕḑênd bătrînii gărboviţĭ de annĭ, femeĭ care 'şĭ petrecusse vieaţa în moliciunea haremuluĭ saŭ în interiorulŭ caseĭ, şi copilaşĭ, fiinţe fragede şi inocente care abia de erĭ d'allatăerĭ învĕţasse să facă primiĭ paşĭ, cum alergaŭ cu uă grabă maĭ pre sus de puterile lor, goĭ, desculţĭ şi tremurând pre balastru colţurosŭ şi prin buruenele înţepătóre ca să ajungă maĭ curênd la loculŭ unde să vaḑă desamăgite tóte speranţele lorŭ! . . . .

»Noĭ eram călărĭ pre caĭ, avusesse atâta bun simţŭ Mechemd-Ali Paşa de 'mĭ dăruisse uă mărţógă, prin urmare puţin ne păsa noă dacă găsimŭ saŭ nu locŭ în drumulŭ de ferŭ. Cu teşcherelele ce possedam puteam să aruncâm afară din tren pre câmpulŭ cellŭ umed câte-va fiinţe nenorocite care póte plătise favórea de care se bucura cu preciulŭ întregeĭ salle averĭ şi care

ţinea la ea maĭ mult ca la lumina ochilorŭ şi la viaţa sa, dar n'o făcură cavajiĭ meĭ şi bine facură şi pornirăm de la Hirmanli spre Mustafa Paşa pre şioseaoa Filipopoli-Andrianopoli.

»Nu merserămŭ multŭ înainte ci furăm novoiţĭ să stămŭ pre locŭ, căcĭ vremea se strică fără de veste şi porni unŭ viscolŭ turbat şi cădu uă zăpadă care făcu tóte drumurile şi mersulŭ înainte imposibil. Poposirămŭ într'unŭ sat miserabilŭ aprópe de Mustafa Paşa şi asceptarămŭ, nu lipsiţĭ de ciudă şi nerăbdare îndreptarea timpuluĭ, daı timpul ca cum era unŭ făcut se strică şi maĭ rĕŭ în locŭ d'a se îndrepta.

«Când eşirăm din cursa în care fusessem închişĭ, adică pre la sfîrşitulŭ luĭ Decembre, aflarăm că evenimentele nu stătusse ca noĭ pre locŭ ci din contra se grăbise maĭ mult de cât ne am fi asceptatŭ. Cu tot viscolul şi vremea cea rea, Gurco trecusse preste acelle înnalţimĭ de giganţi, intrasse in ănima Balcanilor chiar pre d'asupra luĭ Baba Conac, înconjurasse pre Mehmed Ali şi despre Mircova şi despre Seglaviţa şi Bucova, gonisse pre muşir din cetatea naturală de la Arab-conac, îl bătusse crăncen la Taşckìssen, iĭ ocupase Sofia, isbisse şi pre Soleĭman Paşa care fugise cu oştile din cadrilaterŭ şi alergasse în Rumelia, ilŭ alungasse din Tatar Bazargicŭ şi 'lŭ urmărea fără de pregetŭ spre Filipopole.

Aflarăm iarăşĭ că de curănd Radeţki, Scobelev şi Imiritinschi pusesse mâna pre Şipca şi se îndreptasse spre Iamboli şi că general Karţsov a trecut Balcani pre la passulŭ Traian şi mergea spre Karlova, că să tae Turcilor linia de retragere.

» Vĕ puteţĭ închipui lesne că pre mine mĕ bucurară tóte aste veştĭ dar pre Turcĭ!... sărmaniĭ eraŭ des-

peraţĭ. Cavajiĭ meĭ eraŭ gata să mĕ abandone în voia soarteĭ şi să alerge acolo unde fraţiĭ lorŭ eraŭ în primejdie ca să móră lângă eĭ, dar Achmed iĭ opri aducêndu-le aminte de ordinele ce primisse d'a mĕ duce cu orĭ-ce preţŭ viŭ la Stambul şi făcêndu-ĭ să înţellégă că fără eĭ, eŭ eram mortŭ.

»D-deŭ să 'ĭ dea bine astuĭ bragagiŭ căcĭ numaĭ ellŭ 'mĭ păstră ḑillele, căcĭ fără ellŭ ceĭ alţĭ cavajĭ cum eraŭ de îndărjiţĭ contra ghiaurilor de mult mĕ mâncaŭ friptŭ.

»In sfîrşitŭ plecarăm; trecurăm prin Cirmen şi ajunsserăm în Andrinopolĭ fără să maĭ păţimŭ ce-va. Vĕḑuiŭ acea cetate faĭmósă, astă a doua capitală a Osmanliilor şi leagănulŭ dominaţiuneĭ lorŭ în Europa şi mĕ minunaiŭ de posiţiunea sa dar frumuseţea sa n'o găsiiŭ nicăirĭ; póte fi ceva frumos unde locuesce Turculŭ, astŭ iubitor allŭ strimtoriĭ şi murdaláculuĭ?

»De curiositate căutaiŭ sĕ vĕḑŭ acelle redute terribile despre care se vorbea lucrurĭ de spaĭmă pre lîngă care Plevna era nimic şi nu văzuiŭ alt de cât uă mulţime de lucrurĭ începute şi nimic sfârşit.

«Andrianopole nu va resista uă singură ḑi, ḑiseiŭ eŭ, şi în adevĕr aşa a fost, căcĭ când se presentă Scobeleff la porţile salle, elle se deschisse în grabă şi oştile Turcescĭ dette dosulŭ.

«De la Andrianopole în valle numerulŭ băjenarilor ajungea la nisce proporţiunĭ de necreḑut. Nu maĭ vorbesc de trenurile căilor ferate care devenise un instrument de ucidere prin năbuşire, nicĭ de şiosea pre care mergeaŭ ḑiua şi nóptea fără de întrerupere un împătritŭ convoiu de care, căruţe, arabale şi căruciόre trase de bivolĭ, boĭ, caĭ, catărĭ, măgarĭ, şi chiar cămile, ci vĕ vorbescŭ de câmpiĭ, de locurĭ semânate, de locu-

rile impracticabile, de viĭ şi livedĭ, cărora le dătuse la pămănt îngrădirile şi preste care treceaŭ fără de precurmare lungĭ şirurĭ de fiinţe omenescĭ care nu se maĭ găndeaŭ nicĭ la mâncare, nicĭ la bĕutură ci numaĭ la fugă, la apriga fugă.

«Când fómea iĭ pridídea şi ajungeaŭ la câte un satŭ daŭ năvală în ellŭ, răpeaŭ tot ce găseaŭ: pasărĭ, berbecĭ, mieĭ, boĭ, viţeĭ, iĭ sfăşiaŭ cum puteaŭ, iĭ rupeaŭ bucăţĭ, bucăţĭ şi se încingea intre eĭ uă adevĕrată bătae care maĭ de care să înghiţă acele bucăţĭ de carne crude şi cu sângele încă fumegând. Am vĕḑut chiar porcĭ, cânĭ şi pisicĭ sfişiaţĭ şi măncaţĭ de sectatoriĭ luĭ Mahomed in paroxismulŭ fómeĭ?

«Décă iĭ încingea setea şi daŭ de un puţŭ saŭ d'uă gârlă orĭ d'uă fântână, atunci sfada devenea cu mult maĭ seriósă; picătura de apă se plătea cu câte uă picătură de sânge! 'mĭ-e greŭ a spune tot ce am vĕḑut!... închipuiţi-vĕ ce a trebuit să se petreacă acolo spuindu-vĕ numaĭ c'am vĕḑut pre uă mumă ascunḑĕndu-se dupĕ un muşiuroiŭ şi mâncându-şĭ copilulŭ ce murise în braţe de frigŭ. Un başibuzucŭ a vĕzut'o şi a vrut să i-lŭ răpéscă, ea atuncĭ a luat capulŭ pruncuşoruluĭ şi s'a servit cu dênsul ca cu uă projectilă ca să se apere.

»Tóte aste triste incidende ne făcea sĕ mergemŭ încetŭ şi duşmaniĭ ne ajungeaŭ din urmă. Pre când eram aprópe de Baba-Iskisi, convoiul nostru se transformasse într'uă adevĕrată armie însoţită de bagage. Garnisónele ce fugise dinnainte a inimiculuĭ se unisse cu noĭ, dătusse arme bărbaţilor valiḑĭ care făceaŭ parte din băjenarĭ şi cu chipulŭ acesta formase un corp de armată nedisciplinată se înţellege, dar care număra maĭ bine 10,000 de ómenĭ.

XI

CATASTROFA DE LA LULE BURGAS.

«Cu cât ne apropiam de Constantinopole cu atât se inmulţea numĕrulŭ emigraţilor şi allŭ soldaţilorŭ fugarĭ ce 'şĭ părăseaŭ steagulŭ coprinşĭ de uă gróză ne povestită.

«Maĭ bine de cincĭ-spre-ḑece miĭ de ființe omenescĭ, bărbaţĭ, femeĭ şi copiĭ insoţiţĭ de totŭ ce aveaŭ maĭ scumpŭ, arme, scule, care şi vite, fugeaŭ pre gerulŭ de focŭ, flămînḑĭ şi maĭ goĭ de frica cumpliteĭ morţĭ.

«Pre consciinţa Turcilorŭ apăsa uă remuşcare cumplită, eĭ se purtase în anul trecut fără de milă cu Bulgariĭ, ii măcelărisse şi'ĭ chinuisse fĕră de cruţare, la Hefsa am vĕḑut singur cu ochiĭ într'unŭ beciŭ arangeate cu uă grósnică simiteric uă collecţiune înfiorătóre de instrumente de tortură maĭ spăimântătóre de cât acelle alle incuisiţiuneĭ şi Turciĭ nu se sfiaŭ d'a spune că assemenea sinistre unelte se găseaŭ în orĭ-ce oraşŭ şi cu elle schingia chiar in acellŭ timp pre Bulgariĭ căḑuţĭ in disgraţie; cum dar să nu se ascepte la crude represaliĭ?

«Bulgariĭ nu prea suntŭ fiinţe care uită saŭ iartă sufferinţele ce aŭ induratŭ; atâtea secule de asuprire, apăsare şi nedreptate şi atâta sânge vĕrsatŭ pentru a sătura pofta de carnagiŭ a unor fiare cu chipŭ omenescŭ, se dresaŭ în fie ce clipă innainte-le şi vocea fraţilor ucişĭ, fiilor măcelăriţĭ, părinţilor chinuiţĭ şi so-

de noă annĭ, crima era deja consumată, victima se cunoscea că a murit de durere, criminalul era albŭ colilie, un glonţ iĭ pătrunsese spatele şi eşisse prin peptŭ şi în loc de popă era hogea: curat represaliĭ.

«Maĭ jos de Adrianopoli populaţiunea Bulgară în loc d'a se maĭ rări din contra se îndeşea şi începea a ne face traiulŭ căt se póte de cumplitŭ; satele eraŭ pustiĭ dar munţiĭ şi pădurele eraŭ pline de fugarĭ şi când treceam printr'unŭ bungetŭ întunecos saŭ printr'unŭ defileŭ îngust ne pomeneam chiar din seninŭ cu înpuşcăturĭ crăncene care tot d'auna costa viaţa a cător-va ḑecimĭ de bătrînĭ, femeĭ saŭ copiĭ.

»In desertŭ bărbaţiĭ alergaŭ spre loculŭ de unde venisse împuşcăturele ca să pedepsească pre ucigaşĭ, în desertŭ soldaţiĭ şi basibujuciĭ daŭ busna în mase compacte spre loculŭ de attacŭ ca să pedepsească nesocotinţa astor îndrăsneţĭ, căcĭ nicĭ uă dată nu găsea altŭ de căt copaciĭ singurĭ; şi stăncele góle. Eraŭ acolo atătea ascunzătorĭ încăt puteaŭ duşmaniĭ să bată pădurea întreagă fără să dea cu măna de picior de agressorŭ. Ascunḑĕtóre, iată resultatulŭ tiranieĭ.

»Noĭ ne deprinsesem cu assemenea fellŭ de viaţă şi luam precauţiunĭ din vreme ca să ne punemŭ la adăpostulŭ lor puind la mijloc bătrăniĭ, femeile, copiĭ, vitele şi carele şi înconjurăndu-le cu întreite lanţurĭ de escorte armate şi seara în ore de poposire baricadăndu-ne şi fortificăndu-ne în toată forma şi împănînd laturele cu vedete, santinele şi patraule.

»Cea maĭ mare grije aveam d'a ne apăra numaĭ frontul şi laturile căcĭ dosulŭ nostru era apărat prin neantul, şi nimicnicirea ce lăsam în urmă-ne. Trecerea nóstră ca şi a incendiuluĭ se însemna printr'uă pustire complectă.

»Intr'uă ḑi pre când mergeam incetinel și coboram cu precauțiune strimtul și cotitul defileŭ ce conduce de la Lule Burgas spre Ciorlu, auḑirăm fără de veste un sgomot de impușcăturĭ repețite viind de la spatele nóstre și tropote de caĭ mulțĭ auḑindu-se resunând pre pămêntul inghețat.

»De uă cam dată creḑurăm că avem a face totŭ cu uă ceată de Bulgarĭ și numaĭ de cât uă seamă de Cerchezĭ insoțițĭ de maĭ mulțĭ locuitorĭ armațĭ cu hangere ruginite, pistóle vechĭ și puscĭ cu cremine se intórsse în fuga in napoĭ și alergară hotărițĭ ca să pedepsească cu asprime pre cutezătorĭ. Nu intărziară însă mult și uă parte din eĭ se intórsse îndărăt galbenĭ de gróză și fugind strigaŭ fără să scie, ce face:

»— Moscoviĭ, Moscoviĭ!

»A vĕ descri ce produsse in acea mulțime compactă aceste simple dar teribile cuvinte 'mĭ este preste putință fiind că nu creḑŭ să fie capabilă limba saŭ condeiulŭ omenescŭ ca să reproducă cu fidelitate grosnicia uneĭ asemenea situațiunĭ. Femeile incepură să țipe de ți se făcea părulŭ măciucă, bătrâniĭ incepură să strige Alah! Mohamed! cu uă voce desnădăjduită care sdrobea ănima cea maĭ invărtoșată și bărbațiĭ se zăpăciră și se amețiră incăt nu sciaŭ ce face.

»Frica, grósnica frică de mórte rĕpusese viața a sute de ființe omenescĭ; ceĭ ce se temeaŭ maĭ mult aceia periră maĭ ănteiŭ; uă seamă din fugarĭ ne sciind ce face in invălmășeală cotiră spre dreapta cu carele și tot ce eraŭ in elle și dătură indată de prăpastiĭ adăncĭ și negriciósе și să prăvăliră in elle și-se sdrumicară de colțorósele pietre alle stăncelor și periră în chinurĭ cumplite; cu tóte astea insă alțiĭ se

prăvĕleaŭ dupŏ eĭ şi abisul iĭ înghiţea cu lăcomie şi mórtea le secera viaţa fŏr-de îndurare.

»Intr'astŭ scurt dar terribil momentŭ allŭ spaimeĭ periră multe fiinţe omenescĭ! aceia ce credeaŭ c'aŭ descoperit in prăpastie uă calle de mântuire mergeaŭ înbulḑindu-se spre partea loculuĭ, daŭ năvală preste ceĭ ce întâlneaŭ în calle, călcaŭ în picióréle vitelor şi sub rótele carelor copiĭ, femeĭ şi nepuntincioşĭ fără să ţie seamă de sufferinţele ce causaŭ şi fŏră să vadă daca cellŭ sdrobitŭ iĭ este saŭ nu uă fiinţă scumpă şi alergaŭ, alergaŭ orbesce să móră în braţele adânculuĭ.

»Puţinĭ işĭ păstrară sângele rece în acellŭ supremŭ momentŭ, pucinĭ se ridicară la innălţimea primejdieĭ. Nizamiĭ trebue să mărturisim fură ceĭ d'ântiiŭ care îşĭ veniră în fire şi se grăbiră a se pune în linie de apărare; uă mare parte din bărbaţiĭ ce aveaŭ să apere nevastă şi copiĭ iĭ imitară şi încărcară armele lor de fantasie, dar Cercheziĭ şi Başibujuciĭ în loc d'a le veni în ajutorŭ şi d'a le fi de mare folos căcĭ aveaŭ caĭ şi puteaŭ isbi cu folos cavaleria inimică care forma avantguarda ruscască, dătură năvală preste sĕrmaniĭ fugarĭ, călcară şi eĭ în picioarele cailor nenorocite fiinţe omenescĭ şi dupĕ ce rĕsturnară şi sdrumicară totŭ ce avusesse nenorocirea d'a se afla în callea lor, trecură în primele rîndurĭ şi dette pintenĭ cailor arătînd dosul primejdieĭ.

»Eŭ cum auḑiiŭ că Ruşiĭ sunt la spatele nostru tresăriiŭ de speranţă şi bucurie, şi daca aşĭ fi fost în códă aşĭ fi sburat spre eĭ, dar eram în fruntea colóneĭ înconjurat de exorta mea şi nu era chipŭ de fugă avînd la dreapta nisce prăpăstiĭ adâncĭ ce se prelungeaŭ până în marea Egee, în stânga nisce ziduri pră-

păstióse de piatră şi la spate un zid şi maĭ formidabil, pepturile a miĭ de ființe omenescĭ.

»Când se răsluiră Cerchezii şi Başibujucii şi o luară d'a fuga, escorta mea dette şi ea pintenĭ cailor şi calulŭ meŭ se luâ după eĭ şi începu să fugă spre valle intr'uă goană vijeliósă. Nu sciŭ cât timp ținu acea goană, căcĭ in acelle momente nu 'țĭ maĭ ardea ca să mĕsorĭ timpulŭ, sciŭ numaĭ că după uă fugă destul de bunicică îmĭ plesni în capŭ uă idee şi o esecutaĭŭ pre dată. Instrunaiŭ bine calul în zăbale, îĭ înfipseiŭ călciele în cóste şi 'lŭ făcuiŭ să sară în susŭ de durere şi să më arunce cât colo în mijloculŭ unuĭ crângŭ desŭ. In acellaşĭ moment vĕḑuiŭ ca uă umbră numaĭ că alt cavaler avu sórta mea şi căḑu şi ellŭ tot în crîng la óre care distanță de mine.

»Ceĭ alțĭ fugarĭ nu băgară în seamă pățania nóstră şi ne lăsară să zăcem în voe acolo unde căzussem şi 'şĭ cătară de drum, cai assemenĭ nu se supărară că 'şĭ aŭ perdut cavaleriĭ şi 'şĭ luară câmpiĭ, cellŭ ce avusesse aceiaşĭ sórtă ca mine nu sciuĭ d'a scăpat viŭ saŭ a murit căcĭ nu da nicĭ un semn de viață, şi eŭ de teamă ca să nu mĕ trădaŭ, mĕ făcuĭ mort ca morțiĭ şi tremuraiŭ pre stratul de zăpadă fŏră să facŭ cellŭ maĭ mic sgomot, asceptând cu nerăbdare să treacă pre dinainte-mĭ vre un detaşament rusescŭ saŭ să vie nóptea ca să mĕ tirăscŭ până la ellŭ.

Cât stătuiŭ acolo dârdâind şi făcîndu-mĭ întocmaĭ ca lupulŭ căciulă de zăpadă, multe vĕḑuiŭ şi multe auḑiiŭ spre partea de unde fugissem. Eram departe dar tot puteam ḑări ceva la lumina ḑilleĭ descrescênde.

Impuşcăturele se succedaŭ cu înverşunare, țipetele şi vaetele se ridicaŭ până la bolțele ceruluĭ, Turciĭ se băteaŭ cu inverşiunarea desperăriĭ şi mumele

în parocsismul desnădejdeĭ făceaŭ din copiĭ lor nisce parapete şi nisce projectile de apărare. Nu maĭ era uă luptă, nu maĭ era nicĭ unŭ măcel, era un sabat infernalŭ aţiţatŭ de ură şi de grózä în care omulŭ căta nu să scape ci să móră trimiţênd morţiĭ cât se póte maĭ multe victime.

«In sfîrşit pe sub seară împuşcăturile încetară, lupta conteni, ţipetele se năbuşiră, tigrulŭ era rĕsturnatŭ la pămîntŭ... şi steagulŭ rusescŭ începu să fâlfâe preste astŭ câmpuĭ allŭ carnagiuluĭ.

« — Ura, strigaiŭ eŭ ridicându-mĕ repede în sus şi repeḑindu-mĕ spre locul unde fâlfâia bandiera creştină.

« — Maĭ stăĭ uă leacă, rĕspunse uă voce la spatele meŭ şi îndată mĕ simţiĭ ţintuit în locŭ de nisce mânĭ care se încleştase de umerul meŭ şi nu mĕ lăsa ca să mĕ maĭ mişcŭ.

« — Ahmed! strigaiŭ eŭ întorcêndu-mĭ capulŭ.

« — Da, Ahmed pe care 'lŭ uitaseşĭ.

« — Inapoĭ păgâne căţĭ spintecŭ peptul, strigaiŭ eŭ puind instinctiv mâna la locul săbieĭ care lipsea de când căḑussem pentru prima dată prizonerŭ.

« — Stai nu te pripi, rĕspunse Turculŭ fôră turburare, căcĭ de şi suntem singurĭ, eŭ însă sunt cellŭ maĭ tare.

«Ḑicênd aste cuvinte scósse din cingătóre uă pereche de revolvere.

« — Lasă-mĕ să mĕ ducŭ la fraţiĭ meĭ, ḑisseiŭ eŭ maĭ domolind vocea.

« — Nu se póte, rĕspunse Turculŭ, am fagăduit luĭ Ahmed-Hivḑi-Paşa ca să te daŭ în mâna Padişahuluĭ şi o să mĕ ţiu de cuvînt.

« — Tovarăşiĭ tĕĭ aŭ fugit, 'mĭ aĭ spus că 'mĭ vreĭ binele, fă-mĭ ast bine Ahmed că nu te vede nimenĭ.

« — Nimenĭ ! dar Alah care ne privesce de colo de sus nu ne vede ? n'a audit ellŭ jurămîntul ce am făcut Paşiĭ ?

« — D-deŭ nu se va mănia pe tine dacă veĭ da copiilor meĭ unŭ părinte care le este singurul sprijinŭ ; găndesce-te la copii meĭ pre care diceaĭ că 'ĭ iubescĭ.

« — Copii n'are să piardă pe tatăl lor căt va fi în grija mea ; n'avea nicĭ uă teamă, la Stambul nu veĭ păţi nimic.

« — Dar bine nu mĕ inţellegĭ, eŭ nu voiŭ să merg la Stambul ci inapoi, acolo unde mĕ asceaptă steagul şi fraţiĭ meĭ.

« — Acum nu se póté, póte maĭ tărdiŭ.

« — Lasă-mĕ că ţipŭ, strigŭ ajutór şi Ruşiĭ te vor pedepsi cumplit.

« — Ruşiĭ aŭ altele de făcut acolo cu 25,000 femeĭ şi copiĭ ; n'aŭ eĭ acum urechĭ ca să audă ţipetele talle.

« — Ajutor, *au secour*, strigaiŭ eŭ din rĕsputerĭ.

« — Tacĭ că te sugrum, strigâ păgînul înfigîndumĭ degetele in gîtŭ şi rĕsturnăndu-mĕ la pămînt ca p'un sacŭ de făină.

« N'aşĭ fi credut uă dată cu capulŭ că acellŭ sfirijitŭ o să aibă atăta putere şi o să sdrobească in mine cu uă singură sforţare tótă energia puteriĭ de resistenţă, recunoscuiŭ însă pe dată că'mĭ este superior în putere şi ne avĕnd alt mijlocŭ, trebui să aleg dintre doă relle pe cellŭ maĭ pucin primejdios în acellŭ momentŭ, adică să mĕ suppuiŭ şi să'lŭ urmezŭ.

«In ăst timp se innoptasse, frigul se inteţisse

şi d'a maĭ sta in locŭ era cu neputinţă ; fuiŭ nevoit să întorc spatele mântuitorilor meĭ şi să merg tótă nóptea urmat de Ahmed care la fie-ce mişcare de cap mĕ făcea să simţŭ gura pistoluluĭ sĕŭ care mereŭ éra îndreptată spre ceafa mea.

« In ḑorĭ de ḑi ajunserăm la Silivră unde dăturăm de escorta nóstră şi cu eĭ împreună pornirăm fŏră a ne odihni spre Constantinopole unde intrarăm pre sub séră.

« Tocmaĭ a treia ḑi aflarăm că Ruşiĭ luănd pe bieţiĭ băjenarĭ dreptŭ uă armie, măcelărisse din eĭ fŏră de cruţare maĭ bine de doă miĭ şi tocmaĭ când sosi general Strucov comandantuļŭ lor recunoscură erórea şi o îndreptară şi-o precurmară.

Doă-spre-ḑece miĭ de fiinţe omenescĭ fură în acea ḑi făcuţĭ prisonerĭ de treĭ miĭ de cavalerĭ ruşĭ comandaţĭ de Strucov şi trămişĭ la Rodosto de unde fură îmbarcaţĭ şi expediaţĭ la Constantinole prin îngrijirea guvernuluĭ Turcescŭ.

»Iată fructele rĕsboiuluĭ. Marele Duce Nicolae s'a scuḑat pretextând c'a fost la mijlocŭ uă greşeală, dar acea greşeală câte vieţĭ inocente a seccerat! cine le va da viaţa şi maĭ cu sémă cine va da orfanuluĭ pre maica sa şi mumeĭ pre pruncuşor eĭ!

XIII.

TUFECCI EIN! CURCANI AMA I!

»Intrarea mea în capitala Imperiului Ottoman fu uă adêvěrată intrare triumfală; tótă lumea îşĭ părăsise afla-cerile şi ocupaţiunea şi alerga spre partea pre unde aveam să trec ca să vaḑă unul din aceĭ spăimântătorĭ Bogdanĭ carĭ îngroḑisse până şi pre neingroḑitulŭ Osman Paşa!

»Atâta lume să grămădise în calea nóstră în cât abia puteam să ne strecurăm cu mare greutate prin-tre mulţimea înăbuşită care garnisea ambele laturĭ alle stradeĭ. Voind să věḑŭ diferitele costume alle asteĭ populaţiunĭ impestriţată nu putuĭ să ḑăresc altŭ de cătŭ numaĭ unŭ noianŭ nesfirşit de capete, dar ce capete!

»Tóte rasele omenescĭ de la Circasiana cea maĭ pură până la Malaesa cea maĭ scălimbată şi Cafra cea maĭ pocită eraŭ adunate la un locŭ ca să asiste la defilarea mea; tóte populaţiunele cele maĭ variate din Europa, Asia, Africa, şi chiar America şi Oceania eraŭ acolo faciă sgăind ochiĭ spre mine şi făcêndu-mĭ grimsurile celle maĭ ciudate.

Greciĭ, Bulgariĭ, Armeniĭ, Dalmaţiĭ, Slavoniĭ, Ita-lieniĭ marinarĭ, locuitoriĭ din Pera Francesĭ, Englesĭ, Germanĭ, Austriacĭ, Americanĭ şi Australienĭ se ui-taŭ la mine cu compătimire şi ḑiceaŭ în gura mare:

»— Iată un puiŭ de brav!

»Turciĭ, Arabiĭ, Egiptenii, Zănzibarenii, Marocanii, Zaibecchiĭ, Anadolenii, Tunisienii, Kurḑiĭ, Tătariĭ, Tripolienii, Sirienii, Kafri și Mozambienii Otomanĭ, un numĕrŭ considerabilŭ de Indienĭ mahomedanĭ și cățĭ-va locuitorĭ din Sumatra și Borneo care venisse să aducă darurĭ Califuluĭ religiuneĭ luĭ Mahomed, se strămbaŭ grósnicŭ la mine, îmĭ aruncaŭ insultele celle maĭ defăĭmătóre și mĕ accusaŭ nicĭ maĭ mult nicĭ maĭ pucin de câtŭ că eŭ sunt causa c'a căḑut Plevna și eŭ am mâncatŭ friptŭ pre Osman cellŭ sănt allŭ lorŭ.

»De una, cam aveaŭ dreptate; fĕră Românașiĭ noștri nu sciŭ unde se afla aḑĭ Osman Pașa și ce se alegea de iubiți noștri aliațĭ, dar de alta ce stricam eŭ care am căḑut prisonierŭ la 7 Octobre de ceia ce aŭ făcut frațiĭ meĭ la 28 Noembre. Dar cu Turcul te poțĭ înțelege? aida de!

»De și mĕ măndreamŭ in sine-mĭ de curiositatea cea mare ce a inspirat presența mea la atăta mare de gură cască, dar totŭ eram ingrijurat óre-cum căcĭ iritațiunea in contră-mĭ crescea in masele populare cu cât înnaintam maĭ mult in ănima Constantinopoluluĭ.

»Populațiunea era iritată cum era, dar se mulțumea a 'șĭ manifesta ura ce le inspiram numaĭ cu gura, dar uă ceată de hogĭ, amestecată cu dervișĭ și câte-va softale veni dintr'uă stradă laterală și năvăli fĕră veste spre mine ca să mĕ smulgă din ghiarele păḑitorilorŭ meĭ.

»Norocŭ că tocmaĭ atuncea treceam pre dinaintea uneĭ cazarme de zapcii. Capulŭ păḑitorilor meĭ incepu să le ceară ajutor în gura mare și îndată alergâ ca la uă companie de pedeștri și se pusse între noĭ și agre-

sorĭ. Este sciutŭ cât sunt de îndrăsneţĭ şi de ne temĕtorĭ de autorităţĭ Softalele; eĭ nesocotiră baionetele Zapciilor constituiţĭ cu ocaḑia resbeluluĭ în corpŭ de armată pedestră, năvăliră intr'ênsele fĕră de sfială şi tocmaĭ dupĕ ce se înfipse câte-va în pepturile unora din eĭ se stâmpărară şi ne lăsară drumulŭ liberŭ.

»Dar nu furăm scăpaţĭ numaĭ cu atât; vĕḑêndu-ne bine apăraţĭ de zapciĭ, nebunaticiĭ elevĭ aĭ credinţeĭ luĭ Alah, se luară pre de departe dupĕ noĭ şi începură să ne petrécă cu nisce huĭduiturĭ şi vociferaţiunĭ selbatice. Ajungênd în dreptulŭ unor case ce se reparaŭ, eĭ se năpustiră spre mormanulŭ de pietre şi de cărămiḑĭ ce ḑăcea alăturĭ cu drumulŭ, luară fie-care câte unŭ bulgăre şi începură să arunce spre noĭ.

»Din norocire nu ne isbi pre noĭ, dar isbi în mulţimea ce se sporea la fie-ce pasŭ, sparsse maĭ multe capete, cotonogi maĭ multe braţe, săngeră maĭ multe feţe şi făcură astfellŭ că să intervie chiar Turciĭ şi să potolească ḑelulŭ astor fanaticĭ care într'unŭ annŭ rĕsturnasse duoĭ sultanĭ şi maĭ mulţĭ vizirĭ.

»De frica mulţimeĭ care se revoltasse în masă contra lorŭ, softalele se retrasse şi noĭ puturăm să mergem în voe pênă la Seraschierat.

»Acolo ne ascepta întregulŭ consiliŭ de resbelŭ adunatŭ în complectŭ ca într'uă ḑi de mare discuţiune strategică şi uă mare parte din Miniştri cu marele Vizirŭ în frunte. Demnitariĭ ostilorŭ şi demnitariĭ administraţiuneĭ ottomane se uitară la mine ca la ursŭ şi se mirară şi iar se mirară cum nisce piţigăiaţĭ ca al de mine făcusse atâtea minunĭ de vitejie, le luasse din mânĭ Griviţa şi Rachova, la Opanez luasse maĭ fĕră de luptă 3000 prisonierĭ şi maĭ multe tunurĭ şi băgasse gróza în ănimele fraţilorŭ lorŭ.

»Un officerŭ superiorŭ de artilerie care vorbea bine limba francesă îmĭ facu maĭ multe întrebărĭ şi după ce 'ĭ rĕspunseiŭ mĕ întrebă din ce armă făcŭ parte.

— »Sunt căpitan de vănĕtorĭ, rĕspunseiŭ eŭ.

— »Vĕnĕtorŭ! zuavŭ nu e aşa?

— »Da, cam aşa, fantasinĭ care păndesce prada in culcuşiŭ.

—«Dar curcaniĭ ce suntŭ?

—«Sunt hăitaşĭ care scóte fiara din cuibŭ.

—«Unde sunt eĭ? n'a cădut nicĭ unul din eĭ prisonierŭ.?

—«Cucanulŭ nicĭ uă dată nu cade prinsŭ; rĕspunseĭ eŭ; ellŭ saŭ biruesce móre.

—»Nu vĕd nicĭ din cele alte arme; afară de D-ta altŭ Român nu maĭ e prosonierŭ.

«Eram să'ĭ rĕspund spuindŭ-ĭ cauda pentru ce nu aŭ, dar vĕdêndu-lŭ că are atâta temere şi respect de oştile Române, iĭ rĕspunseiŭ.

—«Românulŭ nu se dă lesne prinsŭ; ellŭ maĭ bucuros se bate pênă ce móre.

—»Asemenea oştenĭ să fi avut noĭ, disse un general şĭ adĭ prăndeam la Moscova.

—»Póte şi la Petersburg, adaosse altulŭ.

—«D-ta cum aĭ cădut prins? întrebâ totŭ officerul de artilerie.

—»Printr'uă întêmplare fireascĭ; am cădut lovit greŭ la capŭ şi am ameţit; când m'am desceptat eram prisoniérŭ.

—»Prinţulŭ Carol póte să se laude că este in capulŭ uneĭ armate vrednice de tótă lauda, disse generalul care se amestecasse maĭ ântêiŭ in vorbă.

—»Daca ellŭ ne-ar fi fost prietenŭ, adaoste cellŭ altŭ, Moscovulŭ nu era acum la Ciorlu ci la Don.

—»A cuĭ e vina, daca D-véstră nu ne-aţĭ voit prieteşugul şi aţĭ fugit de noĭ ca de nisce netrebnicĭ? rĕspunseiŭ eŭ. Ruşiĭ ne-aŭ preciuit maĭ mult şi s'aŭ folosit bine de vrednicia nóstră.

—»Aşa e, rĕspunsse Generalul; am greşit în calcule.

—»Ca totŭ d'auna, murmuraiŭ eŭ.

—»Dar nu e vremea perdută; putem să maĭ fim încă prietenĭ.

—»Dac'om maĭ fi vecinĭ cum nu credŭ.

—»Sultanul voesce să vadă pre prinsul Român, disse unŭ offiicerŭ de ordonanţă intrând. Să 'lŭ duceţĭ la chioşculŭ de la Buiuc-Dere unde se află innălţimea sa.

»Ordinulŭ se esecută pre dată, eşind din Serascherat printr'altă pórtă fuiŭ condus pênă în marginea apeĭ, fuiŭ aşedat într'unŭ caicŭ cochet şi într'uă clipă începurămŭ a despica apele Bosforuluĭ legănându-ne a lene. Atuncĭ vĕduiŭ pentru prima dată marea şi mĕ aflam în braţele eĭ.

»Vĕ spuiŭ dreptŭ că simţiam uă plăcere şi uă mulţumire cu anevoe de descrissŭ! Trecŭ sub tăcere frumuseţea panorameĭ ce se desfăşura înaintea ochilor meĭ, situaţiunele pitoroscĭ care se succedaŭ cu repedeciune fĕră să se assemene şi fĕră să pară una maĭ puţin frumósă ca alta, care face din Constantinopole oraşulŭ cellŭ măĭ demnŭ de admiratŭ după suprafacia pămêntuluĭ, şi vĕ spuiŭ numaĭ că ajungênd în facia palatuluĭ de la Buiuc-Dere şi intrând în interiorul sĕŭ, creduiŭ că intru într'una din acelle locuinţe miraculóse descrise de povestitórea din *Uă mie şi una de nopţĭ*. Palatŭ, grădinĭ, jocurĭ de apă, chioşcurĭ, tóte se armonisaŭ şi se întreceaŭ ca să 'mĭ farmece privirea şi să 'mĭ ameţéscă capulŭ.

»Nu maĭ sciŭ de eram pre pămêntŭ saŭ intr'una din regiunele paradisuluĭ, sciŭ numaĭ că intrând în apartamentele unuĭ chioșcŭ din mijloculŭ grădineĭ începuiŭ să calcŭ pre nisce covóre atât de prețiose în cât 'mĭ așĭ fi făcut uă stare independinte numaĭ din bóbele de măgăritare ce mărgineaŭ ca nisce ciucurĭ laturale aceluĭ covorŭ.

»Și maĭ dice lumea că turciĭ suntŭ săracĭ! sunt risipitorĭ și nechibduițĭ în cheltuelĭ, dar nu lipsiți de resurse.

»Mergând din cameră în camară și trecênd din minunățiĭ scumpe în minunățiĭ scumpe, intrămŭ într-uă cameră circulară unde se afla stând pre unŭ fotoliŭ mare un barbatŭ tênăr, smead, frumușelŭ dar fórte tristŭ și fórte pălidŭ și ne oprirăm innaintea luĭ. Eram în facia Sultanuluĭ.

»Persónele care mĕ condusse voiră să mĕ silească a mĕ prosterna innainte'ĭ, dar ellŭ le făcu un semn să mĕ lasse în pace și să se retragă la uă parte și mie să mĕ apropiiŭ maĭ multŭ de ellŭ.

»Maĭ ântêiŭ Sultanulŭ se uită lung la mine cu ochi sĕĭ negri și pătrundĕtorĭ și clătină de câte-va orĭ din cap, dupŏ aceia disse câte-va cuvinte dragomanuluĭ sĕŭ care sta nemișcat la spatele fotoliuluĭ și acella imĭ dise intr,uă românéscă cât se póte de stricată:

—»Majestatea sa iți vrea binele, de și escĭ unŭ suppusŭ rebelŭ și un ostean hainŭ.

—»Eŭ, rĕspunseiŭ cu curagiŭ, sunt prinsul de resbel allŭ Majestățeĭ salle, dar nu suppusul sĕŭ, ci al Măriеĭ salle Carol I-iu Domnulŭ meŭ și osténul țĕrreĭ melle, allŭ țĕrreĭ Românescĭ.

«Aflând sensul vorbelor melle, Sultanul se miră dar nu se supĕră, aruncă spre curtesaniĭ sĕĭ care staŭ

curbațĭ intr'uă lature a cameriĭ uă privire despreţuitóre şi apoĭ iar şiopti ce-va dragomanuluĭ sĕŭ.

»— Majestatea sa, iţĭ iartă, bucuros respunsul semeţ ce'ĭ aĭ dat, disse dragomanul, şi'ţĭ făgăduesce că până la inchierea păciĭ care nu va fi departe, veĭ fi óspele seŭ, te veĭ bucura de protecţia sa fără de temere, veĭ fi liber să te plimbĭ orĭ-unde dându-ţĭ cuvêntul de onóre d'a te intorce seara la conac şi veĭ fi tratatŭ după rangul ce aĭ avut in armată.

»Atuncĭ sultanul se ridică in sus şi cu uă voce mişcată dise maĭ multe cuvinte turcescĭ, din care putuiŭ inţelege pre celle următóre:

—»Bogdan spahi cin, nizam cin, redif cin, tufecci cin, ma *curcan ama i.*

XIV

PETRECEREA IN CONSTANTINOPOLE

«In Constantinopole petrecuĭ bine, officeriĭ Turcĭ care aflasse cum tratăm noĭ pre prisonieri lorŭ se întreceaŭ care de care să se pórte maĭ amabilŭ cu mine şi 'şĭ daŭ tóte silinţele ca să nu-mĭ pară grea captivitatea.

»Dĕŭ aşĭ fi petrecutŭ bine daca nu mĕ muncea dorulŭ d'acasă căcĭ legassemŭ prieteşiug cu maĭ mulţĭ oficerĭ studiaţĭ în Paris, din care uniĭ fusese răniţĭ în Plevna de tunurile nóstre şi alţiĭ îmĭ cunosceaŭ bine ţéra, fiind în garnisonă prin oraşele mărginaşe cu Dunărea maĭ multŭ timpŭ. Mĕ preumblaiŭ împreună cu eĭ pretutindenĭ; pre la musee prin arsenalurĭ, prin întăririle înconjorătóre oraşuluĭ, prin turnătoria de la Tophane, pretutindenĭ în fine; vĕduĭ împreună cu eĭ şi bunurile şi relele mareĭ capitale, dar nu putuĭ cu nicĭ unŭ chipŭ să 'mĭ stămpărŭ dorulŭ ce me muncea, dorulŭ d'a casă.

»Scriseiŭ maĭ multe epistole, pre unele le depuseiŭ la poşte, pre altele le încredinţaiŭ amicilor care 'mĭ juraŭ cellŭ maĭ mare devotamentŭ, le destinaiŭ să meargă pre căile cele maĭ lăturaşe şi cu adresellе celle maĭ variate până şi prin Alexandria, dar nu fu chipŭ să plece una măcar din Constantinopoleur ; censura po-

stală despecetluia pre tóte fără deosebire și anula pre celle ce eraŭ adressate către uă țérră inamică. Precauțiunea de prisos, atuncĭ când Soleiman 'șĭ imbarcasse sfărămăturele ostilor in portul de la Rodosto și forțele luĭ Reuf-Pașa se nimicisse in pólele munților Rodop.

»Ca să 'mĭ treacă de uritŭ tótă ḑiua mĕ plimbam de colo până colo pre josŭ prin Pera, Stambulŭ, Buiuc-Dere, Fanarŭ și Stabulul vechiŭ imbrăcat civil și incoifatŭ pentru precauțiune cu tradiționalulŭ fesŭ. Un cavaz mĕ insoțea maĭ mult ca să 'mĭ esplice și să 'mĭ facă locŭ de cât ca să mĕ apere; cu fesul in capŭ eram apĕrat de orĭ ce primejdie; prisonierulŭ dispăruse cu totul.

«Pera dupŏ cum ațĭ aflat este un orașiŭ europeanŭ: stradă dreaptă, largă, ornată cu casse magnificĭ, bine pavată, luminată cu gazŭ, mărginită și intr'uă parte și intr'alta cu magazinurĭ superbe și populată esclusivŭ de europenĭ care aŭ adusŭ cu sine modele și obiceiurile lorŭ civilisate.

«Galata este uă suburbie maĭ mult militară unde la fie-ce pasŭ daĭ de cazarme, de arsenalurĭ, de bastióne și de saldațĭ și officerĭ in mare parte de paradă.

«Buiuc-Dere este unŭ satŭ compusŭ numaĭ de palaturĭ, castelurĭ și casse de vara in care 'șĭ petrecŭ timpul frumos demnitariĭ ceĭ marĭ, pașalele și străiniĭ de distincțiune; assemenea e și Therepia și insulele Principilorŭ din facia Constantinopoluluĭ.

«Fanarul, anticul Fanarŭ este locul de reședință allŭ cleruluĭ ortodosŭ, allŭ bogătașilorŭ grecĭ și allŭ populațiuneĭ de jos de ritul Oriental. Acolo este Patriarhia ecumenică a religiuneĭ nóstre și scóla din care esŭ maĭ toțĭ diplomațiĭ imperiuluĭ ottomanŭ. Fanarulŭ este urit la aspectŭ și fórte murdarŭ, casse micĭ, strade

strimte și întortochiate, ulucĭ nalte și locuințe dosnice: să daĭ și să fugĭ din ellŭ.

Stambululŭ cellŭ vechiŭ e și maĭ grósnicŭ; casele din ellŭ sint în mare parte de lemnŭ pre jumătate putrede, stradele sunt multŭ maĭ strimte și maĭ murdare și căinĭ flămânḑĭ, jegărițĭ, plinĭ de răe și chiar turbațĭ le facŭ să devie impracticabile.

«De când cu resbellulŭ uă nouă plagă a căḑut pre Costantinopole și maĭ cu seamă pre vechiulŭ Stambululŭ; refugiațiĭ.

«Prin tóte pridvórele, prin ganguri, pre sub tóte strésinile, prin tóte curțile și prin tóte lăturile de stradele nu vedeaĭ alt de cât ființe omenescĭ, bătrânĭ, femeĭ și copiĭ, trențăroșĭ până la piele, cu hainile putrede pre eĭ, suppușĭ frigului celuĭ maĭ simțitor și ḑăcênd într'unŭ fellŭ de nesimțire pre pămêntulŭ transformatŭ in tină infectă.

„In apropiere de giamiĭ saŭ de techele (monastirĭ turcescĭ) aspetul astor aglomerărĭ de ființe omenescĭ era cu mult maĭ intristătorŭ și cu mult maĭ repulsivŭ.

»Dinaintea porților și imprejurul zidurilor aștĭ nenorocițĭ staŭ tótă ḑiua grămadă și se băteaŭ cu căinĭ vagabonḑĭ pre căte-uă ḑeamă insipidă aruncată maĭ multŭ la căinĭ de cât lorŭ de către inimile caritabilile alle servitorilor luĭ Alah.

»Intr'uă ḑi assistaiŭ la uă distribuțiune de provițiĭ și mĕ îngroziŭ de ceia ce vĕḑuiŭ. Dirvirșiĭ impărțitorĭ de pomană nu făceaŭ distincțiune intre căinĭ și ómenĭ, religiunea lor le recomanda maĭ cu sémă pre ceĭ d'ăntêiŭ spre a se bucura de caritate și impărtea pilaful lorŭ la cine se intâmpla la îndemână omŭ saŭ dobitocŭ.

«Atuncĭ se încingea intre căinĭ și ómenĭ uă luptă sângerósă; ómeniĭ cu măinile, căinĭ cu dinți, ómeniĭ

strigând, căinĭ mărîind, fie-care se luptaŭ din putere ca să apuce partea cea maĭ bună.

«Uă biată femee care avea doĭ copiĭ iĭ hrănea pre amêndoĭ stând la uă parte pre uă lespede de piatră, se vede că fussese favorisată maĭ mult ca alţiĭ de către dervirşĭ, căcĭ avea innainte'ĭ uă străchióră plină cu pilafŭ. Astă favóre escită gelosiea a doua fiinţe, a unuĭ omŭ şi a unuĭ câine. Pre când femeia işĭ hrănea maĭ cu poftă copii şi se bucura de buсuriea lorŭ, de uă dată năvăliră asupra sa celle douĕ fiinţe şi se năpusti spre pilafŭ.

«Copii începură să ţipe, femea incepu să'şĭ apere cu curagiŭ mâncarea fiilorŭ seĭ, dar puterea era în partea agressorilor, ca în curênd fu aruncată la pămênt şi despuiată de dreptul eĭ; negreşit că omulŭ săvîrşise astă ispravă.

«Atuncĭ câinele pre care fómea 'l indărjiisse până la turbare, se năpusti spre răpitorŭ, îl apucă cu dinţiĭ de gâtŭ, omulŭ işĭ părăsi prada şi'lŭ apucă cu mânile de grumadĭ şi se iscă între eĭ uă luptă care ar fi devenit negreşitŭ mortală daca n'aşĭ fi intervenit eŭ.

«Pre când alţĭ căinĭ lingeaŭ dupŏ josŭ objectulŭ disputeĭ, adică nenorocitulŭ pilaf, eŭ ridicaiŭ de jos pre femee, o consolaiŭ puindu-ĭ in mână uă monedă de argint şi apoiŭ alergaiŭ la luptătorĭ pre care 'ĭ despărţiiŭ cu câte-va loviturĭ de baston aplicate ţeapăn cam fŏră distincţiune în ambeleĭ părţiĭ.

«Dupĕ ce se despărţiră, alergară amăndoĭ să 'şĭ afle prada şi găsind numaĭ ciobурille străchióreĭ linse şi elle de alţĭ căinĭ, plecară p'aci în colo murmurândŭ cu necazŭ :

— «Bine dice cine dice că cearta intre doĭ, folosesce pre allŭ treilea.

«Assemenea miserii revoltătóre se petreceaŭ in tóte dilele și autoritetea Turcească nu era capabilă să le potolească; nenorociții refugiați mureaŭ in fie-ce di cu sutimile și ar fi murit toți daca caritatea englesă nu ar fi intervenit ca să hrănească, îmbrace, și adăpostéscă uă mare parte din eĭ.

XV

VAE VICTIBUS !...

«Infrăngerea Turciloră fu repede ca sborulă umbreloră din povestele lui Hofmann ! căte va lunĭ, căte-va secunde în viața popórelor, căte-va lunĭ numaĭ ne despărțea de acelle momente de fală și măndrie în care după neasceptatele și destructórele victoriĭ alle luĭ Osman Pașa din jurui Plevneĭ, sectariĭ semiluneĭ începusse după mólele lor sofale să dictede legĭ Moscovuluĭ umilit și să condamne pre sĕrmana Românie la sórta unuĭ umilit pașalîcă Turcescă !

«Ce deossebire între Septembre și Ianuarie !... între tómnă și iarnă ! între un spațiŭ de uă sută de dille ! pre atuncĭ națiunea Turcească îngănfată de successele ce repurtasse valoroșiĭ sêĭ ostașĭ în Asia și Europa, în locă d'a se îngriji de sórta lor spre a le trămitte mijlóce d'a sbura la noĭ triumfurĭ, începu să tocmească pelea ursuluĭ din pădure, să'șĭ croiască nisce fruntariĭ fantastice și să înghiță în destrugĕtorulă sêŭ păntece, națiunĭ întregĭ, acum plănge amarnică risul d'astă vară, se încrimineasă reciprocă căcĭ n'aŭ dat îndestulă îngrijire sĕrmanelor armate pre care după biruință le a lăsat să móră și se găndescă la fugă, la apriga dar rușinósa fugă ! . . .

«Toțĭ îșĭ perdusse cumpătul, toțĭ perdusse orĭ ce

urmă de speranţă; patria era perdută, nimenĭ nu se îngrijea de cât numaĭ la individŭ, la scăparea sa şi a bunuluĭ sêŭ!

»Când se aflâ că Ruşiĭ aŭ trecut dincolo de Ciorlu şi de Silivri şi aŭ ajuns până la Ciatalgea maĭ sub zidurile Constantinopoluluĭ, atuncĭ se împrăsciă în oraşiŭ uă panică ingrozitóre atât intre Turcĭ cât şi între creştinĭ. Turciĭ se temeaŭ de represaliile Ruşilor, căcĭ cum am maĭ spusŭ aveaŭ multe de imputatŭ în consciinţa lorŭ, şi cresciniĭ tremuraŭ de temerea unuĭ actŭ de desperare, unuĭ escesŭ de fanatismŭ care să provoace unŭ massacru generalŭ.

Familiele celle maĭ bogate de turcĭ şi creştinĭ işĭ adunară totŭ ce aveaŭ maĭ scumpŭ din avutulŭ lor şi plecară ceĭ d'ĕntĕiŭ în Asia mică şi ceĭ alţĭ în porurile Mediteraneĭ care nu depindeaŭ de imperiulŭ aurcescŭ; companiile maritime englese, francese, ustriace, italiene, grecescĭ, turceşcĭ şi chiar egiptiane, nu puteaŭ prididi cererile ce li se făceaŭ şi n'aveaŭ îndestule vase ca să îmbarcheze mulţimea de fugarĭ ce năvăleaŭ spre cheiurĭ.

»Aspectul Constantinopoluluĭ era din celle maĭ posomorite şi maĭ ingrijurătóre; nu vedeaĭ pre strade de cât grupe grupe de sectarĭ d'aĭ luĭ Mahomed înturbănaţĭ saŭ înfesaţĭ, crunţĭ ca uă ḑi norósă, cu ochi bolovănoşĭ şi sperioşĭ, cu înfăţişarea redutabilă şi provocătóre, întâlnindu-se, gesticulând şi vorbind cu uăaminaţie care ascundea rĕŭ o furtună abia isbucnindă. Softalele mergeaŭ pre strade in bande numeróse precedaţĭ de unŭ steagŭ verde pre care eraŭ scrise maĭ multe litere turcescĭ, şi strigênd in gura mare; «—Mórte ghiarilorŭ. Alah! şi Mohamed cere ca toţĭ credinciosiĭ să ia armele ca să verse tot sângele cellor de altâ lege.

«Pre unde treceaŭ eĭ gură cască, impuşcă în lună şi tótă drojdia orĭ-căreĭ societățĭ care bate câmpiĭ tótă ḑiua, se uneaŭ cu eĭ şi strigaŭ ca eĭ, dar ómeniĭ cum se cade, neguştoriĭ şi meseriaşiĭ işĭ inchideaŭ prăvăliele saŭ lăsaŭ cafasurile de la ferestre, se verigaŭ in casă şi se ascundeaŭ în gaură de şearpe ca să'şĭ plângă în taĭnă nenorocirea.

«Ceĭ maĭ de temutŭ însă nu eraŭ softalele ci zaibechi şi Cercheḑiĭ aceia ce luasse arma în mână ca să apere legea şi pre Padişahŭ şi care vĕḑindu-se ajunşĭ în capitală renunțasse d'a maĭ pleca spre câmpulŭ de onóre, şi'şĭ luasse commodul dar primejdiosul rol d'a trăi din jafŭ şi pungăşeală.

«De multe orĭ se cercasse saraschieratulŭ ca să'ĭ urnească din Stambul şi să'ĭ trămită orĭ unde, chiar la vetrele lor, dar a fostŭ du neputință, căcĭ se făceaŭ trâmbă la unŭ locŭ şi intorceaŭ armele contra acellor ce le dătusse spre a salva patria.

«Când astă nenorocită patrie se vĕḑu aprópe de prăpastia peireĭ, acestĭ fiĭ ingrațĭ, acestĭ miserabilĭ mercenarĭ în locŭ d'a se inspira de sântul focŭ allŭ iubireĭ de țérră, âmblaŭ tótă ḑiua pre strade bețĭ şi inverşunațĭ, şi prădaŭ, şi jefuiaŭ şi măcelăreaŭ ḑiua namiezea mare pre orĭ cine punea mâna, crestinŭ saŭ Turcŭ, fără să se teamă că'ĭ va derangea poliția oraşiuluĭ.

«Astă destrăbălare, astŭ brigandagiŭ, astă anarhie potŭ ḑice, pusse pre gândurĭ chiar pre ambassadorĭ şi 'ĭ sili ca să ia precauțiunĭ de apărare chiar pentru propriele lorŭ persóne. Ambassadorulŭ Austro-Ungarieĭ èşĭ âmplu palatulŭ de arnăuțĭ şi croațĭ voinicĭ pre care 'ĭ armă până în dințĭ, ambassadoriĭ Francieĭ, Germanieĭ, Italieĭ şi Grecieĭ, imitară pre con-

tele Zichi şi însuşĭ D-lŭ Layard ambassadorul Angliei şi mentorulŭ sarascheratuluĭ, fu silit să transforme reşedinţa sa într'uă cetadelă şi s'o armeḑe chiar cu tunurĭ.

«Suppuşiĭ străinĭ fură îndemnaţĭ să facă assemenĭ şi maĭ cu seamă să facă ce-o face şi să plece spre locurĭ maĭ ospitaliere, iar bietele raiele creştine care nu puteaŭ pleca, începură a'şĭ face prin curţĭ şi prin pimniţĭ hrube şi taĭniţe ca să se pótă ascunde la vreme de primejdie.

«Uă veste care nu fu lipsită de urme de adevĕrŭ, pusse vîrfŭ spaimeĭ ce domnea. Intr'uă ḑi se lăţi vorba cum că la saraiulŭ Impărătescŭ se facŭ preparative de plecare, că sultanul Murad cellŭ închis de fratele sêŭ, a şi fost transportat de la Ceragan nu se scie unde şi că Brussa are să devie în curînd reşedinţa Ottomanilor.

«— S'a sfărşit cu împărăţia Turcească în Europa! Acestŭ ţipetŭ eşa din tóte pepturile turcescĭ saŭ crestine pre stradă séŭ în interiorulŭ casselorŭ.

«— Sfărşească-se, respundeaŭ egoiştiĭ cu ambiţiunĭ strimte, numaĭ noĭ se scăpămŭ ; vom găsi noĭ un colţişiorŭ de trăit sub acest cer ne mărginitŭ. Am perdut Europa ne rĕmâne Asia şi Asia e leagănulŭ copilării nóstre.

«Intr'astŭ timpŭ sosi Server şi Namic paşa plenipotenţiariĭ Turcĭ însărcinaţĭ cu tratarea şi inchcerea păciĭ şi îndată se lăţi vestea că pacea s'a încheiat la Sf. Stefano adică la porţile Constantinopoleluĭ şi că prin ea Turcia s'a stersŭ din lista naţiunelor şi după carta Europeĭ.

«Vaĭ! sĕrmaniĭ plenipotenţiarĭ! ce priimire dobândiră de la compatrioţiĭ lor pentru care se luptase maĭ

bine de uă lună cu felurite privaţiunĭ şi felurite umilirĭ, pentru care chiar vĕrsasse lacrime spre a înduioşa pre implacabilul învingător şi să-l înduplece a le accorda nisce condiţiĭ maĭ puţin sdrobitoare!

«Gloata stradelor, lepădătura populaţiuneĭ se adună în masse compacte pre unde avea eĭ să treacă şi începu să 'ĭ huiduiască şi să'ĭ improsce cu pietre întocmaĭ ca pe mine când sosiiŭ acolo, fără să respecte barba cea albă şi venerabilă a luĭ Namic Paşa şi poḑiţia de ministru 'a luĭ Server Paşa.

«Conţinutulŭ tractatuluĭ de la St. Stefano fu dupŏ cum se scie ţinutŭ ascunsŭ unŭ timpŭ óre-care; într'astŭ timpŭ supoḑiţiunele celle maĭ fantastice şi maĭ absurde sburaŭ din gură în gură şi se împrăsciaŭ din omŭ în omŭ tóte sub sigiliul informaţiuneĭ celleĭ maĭ esacte. Lucru de mirare într'astŭ timpŭ de frământare şi de presuposiţiune ceĭ maĭ pessimiştĭ şi maĭ desperaţĭ de sórta Turcieĭ eraŭ insuşĭ turciĭ.

»Dupĕ dênşiĭ possessiunele europene eraŭ perdute, Constantinopolul nu maĭ era allŭ lorŭ şi pentru ce le rĕmânea în Asia trebuea să plătească uă indemnisaţie de maĭ multe miliarde şi să piarḑă aprópe întreaga flotă dupŏ marea Neagră.

»Surescitaţiunea crescea din ḑi în ḑi şi misterul ce înconjura clausele tratatuluĭ o mărea şi maĭ multŭ. Despre plecarea Sultanuluĭ la Brussa nu maĭ fu vorbă, dar se asceptaŭ toţĭ cu gróza morţiĭ în sênŭ d'a vedea cât maĭ curînd pre Moscovĭ, duşmaniĭ lorŭ de mórte intrând în capitala lorŭ ca nisce triumfătorĭ şi defilând pre dinaintea Sânteĭ Sofiĭ.

»Intr'uă ḑi se rĕspândi cu repeḑiciunea electricităţiĭ scirea că în acea seară are să intre Ruşiĭ în Stambul şi eşi tótă populaţiunea oraşiuluĭ până la zidurile de

inconjurare, uniĭ ca să vadă infligêndu-se pre fruntea lorŭ şi astă supremă umilire şi alţiĭ ca să vadă intrarea acellor ce le punea viaţa şi averea la adăpostŭ de orĭ-ce temere. Toată nóptea fortificaţiunele stătură inţesate de lumea ce furnica de colo până colo şi dorile apucară pre câmpŭ pre cea maĭ mare parte din curioşĭ, dar picior de Rusŭ nu se dări apărînd în marginele orisontuluĭ.

»Ruşii nu intrară în oraşiŭ, dar sosi pentru creştinĭ alţĭ mântuitorĭ de mult asceptaţĭ; flota Englesească care sta maĭ de la inceputul resbeluluĭ in apele de la Bessica, forţă fóră de voia Sultanuluĭ strimtorile de la Dardanele, intră în marea de Marmara şi ancoră drept în facia Constantinopoluluĭ lĕngă una din insulele Principilor. Creştiniĭ priimiră pre noi veniţĭ cu acclamaţiunĭ frenetice fiind-că le sosea din altă parte ajutorulŭ cellŭ mult asceptat, dar Turciĭ, sĕrmaniĭ care vedeaŭ ordinulŭ Sultanuluĭ lorŭ nesocotitŭ de uă putere amică, strimtorile lorŭ forţate de uă putere amică şi independinţa lorŭ nesocotită de uă putere amică, cĭ vĕrsară lacrămĭ de sĕnge şi veninŭ de indignaţiune.

»Din acellŭ momentŭ influenţa Englesească priimi uă sguduitură, ce dicŭ eŭ? uă isbitură aşa de teribilă în cât cu anevoe se va maĭ putea restabili în starea de maĭ nainte. Atuncĭ Savfet Paşa disse unuĭ correspondentŭ Englesŭ nisce adeverurĭ teribile şi sdrobitóre pentru politica englesă.

»—Guvernulŭ Regineĭ, disse ellŭ correspondentuluĭ, ne a îndemnat în tot d'auna ca să nu urmăm politica nóstră tradiţională, adică să nu fim indulgenţĭ cu suppuşiĭ revoltaţĭ, să nu le accordăm drepturile şi garanţiile ce ne reclamă Europa, să respingem memo-

randum de la Berlin şi învoirea de desarmare din Londra, ci să preferim resbelulŭ promitindu-ne ajutorul sĕŭ armat când ne vom afla în primejdie; ne-a promis maĭ mult, concursulŭ Europeĭ întregĭ când esistența saŭ integritatea nóstră va fi amenințată, şi cu tóte astea adĭ când suntemŭ îngenunchiațĭ, îmbucătățĭ şi maĭ nimicițĭ, se punŭ interessele englese d'asupra interesselor Turce, se nesocotesce voința suveranuluĭ nostru în aste momente de slăbiciune şi amăriciune ca să se realiseze propriele interesse alle Anglieĭ. De adĭ încolo Turcia nu maĭ are încredere în Anglia care le a promis tot şi nu le a dat nimic şi preferă a face uă pace şi uă înțellegere leală cu inimiculŭ de erĭ spre a fi amicĭ şi aliațĭ în tot d'auna.

»Părerele ministruluĭ de Externe eraŭ împărtăşite de națiunea întreagă, Turciĭ pretutindenĭ numeaŭ pre Englezĭ trădătorĭ şi 'ĭ accusaŭ că eĭ sunt causa nenorocireĭ patrieĭ lorŭ. Câțĭ-va matelоțĭ care se cercară a accosta la malulŭ Cornulŭ de aurŭ şi a intra în oraşiŭ avură trista occadiune d'a se convinge de resimțimintele foştilor lor amicĭ şi d'a se întórce la bastimentele lor trudițĭ şi hotărîțĭ d'a nu maĭ face a doua cercare. Astă întĕmplare unită cu un protestŭ energicŭ din partea Russieĭ, care iĭ amenință d'a occupa Larnaca şi d'a le intercepta linia de comunicație, decisse pre amiralulŭ Hornbi d'a ridica ancora şi d'aşĭ retrage flota în portul Ismid, în laturea asiatică despre Dardanele

Intr'acellŭ timpŭ eşi de la lăzăret şi tractatul de la St. Stefano şi se dette publicitățiĭ. Ce ciudată este firea omenéscă! înnainte d'a intra Englezii în marea de Marmara, Turciĭ asceptaŭ de la Ruşi fellŭ de fellŭ de apăsărĭ; pentru eĭ Constantinopolul era perdut, Turcea din Europa dussă pre copcă, partea asiatică

perdută pănă la Trapezunda cu Erzerum cu totŭ, flota înghiţită şi restulŭ copleşit pentru vecie de greutatea despăgubirilor de resbellŭ. Indată însă ce guvernulŭ Turcesc se certă cu cellŭ englezŭ şi se apropiă de cellŭ rusescŭ, foştiĭ duşmanĭ aĭ Ţaruluĭ Alexandru, asceptaŭ de la acesta acte d'uă generositate providenţială.

«Naţiunea Turcă ascepta de la mărinimia sultanuluĭ Moscov, ertarea orĭ-căreĭ despăgubirĭ de resbelŭ, abandonarea orĭ-căruĭ proectŭ de cucerire în Asia, prin urmare retrocedarea Carsuluĭ şi Bajaziduluĭ, accordarea pentru creştinĭ a unor îmbunătăţirĭ conforme cu propunerea Andrassy, trămitterea Sĕrbilor şi Montenegrinilor să se plimbe cu pretenţiunele lorŭ, şi ca un actŭ de extremă clemenţă, independinţa Românii aĭ căreĭ soldaţĭ s'aŭ bătut ce este dreptul ca lei la Plevna şi după bătae aŭ tratat omenesce pre prisonerĭ.

»Când vĕḑură însă clausele coprinse în tractat şi aflară că sunt ratificate atăt de Sultan căt şi de Ţarŭ, căḑură ca dintr'allŭ treilea cerŭ adică din leagănul de visurĭ înbunătóre ce 'şĭ croisse şi începură să blesteme cu amarŭ pre idolulŭ ce tămîiasse păn' aci şi să'şĭ intórcă óre cum ochi iar spre idolul rĕsturnat, iar spre Anglia care prin emisarĭ secreţĭ le promittea tot soiulŭ de bunătăţĭ.

«Vaĭ voă învinşilor! toţĭ işĭ ride de voĭ, toţĭ vĕ umilesce, toţĭ vĕ înşeală şi 'şĭ bate jocŭ chiar de celle maĭ nobile durerĭ ce apasă pepturile vóstre! şi voĭ sĕrmanilor credeţĭ vocele de sirenă alle astor amăgitorĭ, şi vĕ luaţĭ dupĕ făgăduelele lor şi vĕ agăţaţĭ, sĕrmanĭ naufragiaţĭ, de uă stinghie de fierŭ ca de uă scândură de scăpare sperînd c'o să fiţĭ măntuiţĭ!

«Pentru voĭ ca şi pentru noĭ Românii tractatul de la St. Stefano era nedrept, asupritor, şi sdrobitor, mai cu sémă pentru noĭ invingĕtoriĭ care, priimiam printr'uă ingrată spoliare resplata recunoscinţei ce ne datora crescinescii nostri aliaţĭ. Pentru noĭ ca şi pentru voĭ Anglia rosti cuvinte de sirenă, ne legănă in adormitorul leagănŭ allŭ speranţeĭ şi când fu la indeplinirea făgăduelelor, in locŭ de tractatul de la St. Stefano care voĕ vĕ lua Bulgaria intrégă şi Caucasia până la Erzerum, rĕslui Bulgariĭ uă parte pre care sub nume de Rumeliă o făcu uă curată provincie englesească, pentru un petecŭ din Caucasia vĕ luă insula Cipru, şi vĕ ameninţă cu Rodosul, dette Austrieĭ Bosnia şi Herţegovina, noă Dobrogea şi uă parte din Bulgaria, Grecii Ianina cu territoriulŭ sĕŭ de la mare până la mare şi vĕ ameninţă in fie-care ḑi cu luarea Egiptuluĭ, iar noă ne luă Bassarabia şi comisse crima cea maĭ ne ertată, se amestecă in affacerile nóstre interióre şi ne ucisse economicesce obligindu-ne a accorda drepturĭ Evreilorŭ!

«Maĭ creadă cine va voi in promissiunea cellor marĭ şi maĭ cu seamă in a cellor din Albion.

XVI.

REÎNTURNAREA ÎN PATRIE.

«Dupŏ ce se ratificŏ pacea de la St. Stefano, in care Russia ne confundasse și pre noĭ fără ca să ne consulte, unŭ officerŭ superiorŭ Turcŭ veni să 'mĭ spue că suntŭ liberŭ a mĕ intórce in patria mea prin callea Triest și 'mĭ depuse in mână din partea Seascheratuluĭ 25 lire ottomane, leafa graduluĭ meŭ pentru patru lunĭ de când eram prisonierŭ. Iĭ mulțumiiŭ din ănimă și mĕ grăbiiŭ a profita indată de astă permissiune.

«Pre când mĕ pregăteam de plecare și 'mĭ luam adio de la amiciĭ ce mĭ formassem in corpul officeresc allŭ armateĭ padișahuluĭ, avuiŭ ocadiune d'a assista la doă serbărĭ cu totul deosebite, la intrarea in Constantinopole a mareluĭ duce Nicolae commandantul suprem allŭ ostilor rusescĭ și la reînturnarea in patrie a idoluluĭ națiuneĭ turcescĭ, a salvatoruluĭ onóreĭ armateĭ salle, a erouluĭ de la Plevna, a luĭ Osman Pașa.

«Căte-va ḑille dupŏ rattificarea păciĭ de la St. Stefano, marele Duce scrisse sultanuluĭ ca voind să părăsească commanda supremă a armateĭ spre a se reintórce in patrie ca să petreacă sĕrbătorile pascelor in sĕnul familieĭ, doresce să facă o visită de amicitie Majestățiĭ salle. Sultanulŭ prinsse bucuros și se grăbi a-ĭ pune la dispositiune maĭ multe iacturĭ imperiale

ca să'lŭ transpórte pre ellŭ și suita sa la palatulŭ de la Beylerbey.

«Intr'acea ḑi tot Constantinopolulŭ eși din casă și din orașiŭ ca să se imbulzească pre cheiurĭ spre a vedea pre aceĭ fiĭ aĭ colosuluĭ cu brațe de oțelŭ și picióre de lutŭ care a sdrobitŭ în puternicele salle brațe omnipotența semiluneĭ.

«Aspectulŭ cheiuluĭ era curios și tot de uă dată grandiosŭ, căcĭ nicĭ uă măreție nu póte să se compare cu acea mare ondulóse formată din capete și corpurĭ omenescĭ, pestrițată cu miĭ d'e culorĭ care se mișcă, mugesce și stă gata să inghită în lacomele salle unde orĭ ce i se oppune înnainte.

«Pre la prânḑ sosiră în facia palatuluĭ imperialŭ iacturile pline de ostenĭ și mulțimea incepu să se imbulzească, să se miscе și să năvălească spre indoitele șirurĭ de spahiĭ ai guardeĭ imperiale spre a ḑări pre aceia ce făcusse Siștovul, Șipca, Telișulŭ, Tetevenulŭ, Vrața, Lescovațul, Filipopole, Popkioi, Lule-Burgas și maĭ cu seamă Plevna!

«Marele duce Nicolae insoțitŭ de general Totleben și Nepocoicinsky, și urmat de fiulŭ sĕŭ, de general Șuvalov, Strucov, Imeritinsky, Gurco, Levisky, Ganesky, Radețky, Rauch, Scobelev tatăl și fiulŭ și alțĭ generalĭ meritoșĭ, intrară în palatŭ unde dătură măna cu Reuf Pașa și Mehmed Ali și apoĭ fură introdușĭ la Sultanŭ care'ĭ priimi ca pre nisce vechĭ amicĭ.

«Dintr'acea ḑi Constantinopolulŭ se ămplu de Ruș officerĭ și soldațĭ astfellŭ că în curănd incepu a semĕna maĭ mult a orașiŭ Rusescŭ de căt Turcescŭ, spre pildă cum era Bucurescіĭ nostri în vara annuluĭ 1877. Ma nainte orĭ-cine s'ar fi asceptatŭ să vadă pre Turcĭ purtăndu-se cu Rușiĭ bună-óră cum s'aŭ purtat Alsa-

cienii cu Germanii după pacea de la Francfort, adică rece, reservat, agressivŭ, dar nu fu aşa. Turculŭ e omŭ bunŭ şi lesne uitătorŭ; când nu'lŭ attinge nimenĭ la onórea domestică, ellŭ iartă orĭ-ce nedreptate i se face şi din duşman îndată devine cellŭ maĭ bunŭ amicŭ allŭ inimiculuĭ.

«Officerii Turcĭ fraternisară îndată cu ceĭ Rusescĭ şi aceĭ ce maĭ deună-ḑi se măcelăreaŭ cu înverşunare prin prăpăstiele Balcanilor; acum mergeaŭ la braţŭ pre strade, se trataŭ pre la birturĭ şi cafenele şi petreceaŭ ca ceĭ maĭ bunĭ amicĭ.

»Neguţătorii nu se arătară maĭ hainoşĭ ca militariĭ şi schimbaŭ bucuros comórele lorŭ orientale, hainele lorŭ fantastice ornate cu aurŭ şi pietre scumpe, şialurile şi covoarele lorŭ de mare preţŭ pentru polĭ imperialĭ pre care era stampat sgripţorul cu doă capete care sugrumasse în ghiarele salle de fierŭ esistenţa patrieĭ lorŭ.

»De atuncĭ Constantinopolulŭ dobândi cu totul unŭ altŭ aspectŭ, rĕmasse tot aşa de animat şi de sgomotos ca maĭ nainte, dar în locul acelleĭ animaţiĭ sĕlbatice, crunte, desperate şi ameninţătóre, luâ unŭ aspectŭ veselŭ, sglobiŭ, nebunaticŭ. Strada cea mare a Pereĭ se împlu de fete alle veseliĭ venite din tóte ţerrile care prin ochiade provocătóre şi gesturĭ destul de expressive provoca pre fostiĭ eroĭ să treacă pre sub furcele caudine şi să'şĭ plece vitejescele lor fruntĭ sub jugulŭ dominaţiuneĭ lor efemere.

»Cafenelele şi bazarurile se împlură de uă mulţume de facem treburĭ, ceĭ maĭ mulţĭ jidovĭ şi grecĭ care de care maĭ înşelătorĭ şi mahalalele de aceĭ curăţeĭ pahonţĭ care formează în tot d'auna coada nemărginituluĭ balaor ce se numesce uă armie Rusească care

códă drept să spuĭ nu face de locŭ onóre capuluĭ şi restuluĭ corpuluĭ.

»Pre când comerciulŭ capitaleĭ Turcieĭ mergea din prosperitate în prosperitate şi caimelele dispăreaŭ ca să dea locŭ rublelor şi polilor, uă altă veste se lăţi în oraşiŭ şi se impràscià pretutindenĭ ca licărirea fulgeruluĭ: Osman paşa sosea, Osman paşa fala islamuluĭ se întorcea de la robie şi se înturna în patrie pentru care sufferisse atâtea durerĭ şi atâtea privaţiunĭ!

»Diua în care intrà ellŭ în capitala patrieĭ salle fu uă adevěrată ḑi de sěrbătóre pentru sectatoriĭ luĭ Mahomed; tóte prăvăliele fură închisse într'acea ḑi, tóte occupaţiunele fură abandonate, chiar europeniĭ işĭ lăsară affacerile şi se înşiruiră pre stradele pre care avea să treacă illustrulŭ învinsŭ. Asceptarea nu fu de lungă durată.

»Cam pre la 7 ore turcescĭ, adică uă oră dupŏ amiaḑĭ, uă trăsură precedată şi urmată de un escadron de spachiĭ traversà strada cea mare a Stambuluĭ care conduce de la port spre saraschérat şi se îndreptà spre conaculŭ Ministeruluĭ de Resbel; în acea trăsură se afla unŭ omŭ cu figura trasă şi palidă şi cu barba căruntită. Cum îl vĕḑu mulţimea începu să strige:

»— Iată mântuitorulŭ nostru, iată fala nóstră, iată părintele nostru; işala Osman paşa, trăiască eroulŭ de la Plevna.

»Bărbaţĭ, femeĭ şi copiĭ şi maĭ cu seamă bătrînĭ se aruncaŭ orbesce spre trăsură ca cum ar fi fost gata să fie călcaţĭ de rótele eĭ şi de copitele cailor şi îngenuchiaŭ în ţĕrrînă şi încrucişaŭ mânele pre peptŭ în modŭ orientalŭ şi 'şĭ băteaŭ pepturile strigênd:

»— Işala şi maşala!

«Mulţimea atăt de mult se aglomerasse în jurulŭ luĭ Osman in căt cai nu maĭ putea se ămble de căt cu fórte mare greutate şi copiĭ se agăţaŭ de resorturile dinnapoĭ alle trăsureĭ şi fugeaŭ împreună cu ea scoţînd strigăte de veselie asurdităre.

»Ferestrele caselor pre unde treceaŭ se deschideaŭ şi huriile haremurilor turcescĭ se iveaŭ în cadrulŭ lorŭ acoperite la faciă cu iacmacurĭ transparente şi preseraŭ preste capulŭ illustruluĭ venitŭ florĭ parfumate şi porumbeĭ ornaţĭ cu panglice roşiĭ şi verdĭ, colorile naţinale turcescĭ.

»Osman, il maĭ vĕḑuiŭ încă uă dată, dar abia il cunoscuiŭ aşa de mult slăbisse, era mişcat şi fórte emoţionat. Din ochiĭ luĭ care vĕḑusse atătea scene săngerόse şi chiar crime, curgeaŭ lacrămĭ, lacrămĭ de înduioşare. Bucuria şi fericirea ce simţea il plătisse îndestul şi cu prisosŭ de totŭ ce făcusse pentru patria sa.

»Aceasta este reconpensa acellor ce se jertfesc pentru binele communŭ; aurulŭ şi tóte scumpeturile pămîntescĭ nu potŭ a'ĭ rĕsplăţi atăt căt iĭ rĕsplătea recunoscinţa publică. Ferice de aceia ce scie s'o merite şi s'o dobăndească!

»La Sarascherat se ḑice că avu uă priimire tot atăt de entusiasmată, dar Sultanul îl rĕsplăti maĭ cu asupra ca toţĭ; cum îl vĕḑu iĭ intinsse braţele, iĭ coprinsse cu elle grumajiĭ, ilŭ strănse cu căldură la sănulŭ sĕŭ amestecănduşĭ lacrămele salle cu alle luĭ şi il sărută de mai multe orĭ pre obrajĭ. Assemenea priimire nu se pomenisse încă de cănd Kiupruli paşa veni să spue stăpânuluĭ sĕŭ Bajazet Ilderim că Morea a căḑut sub stăpânirea semiluneĭ.

»Atuncĭ astă distincţiune esceptională se accorda unuĭ invingĕtorŭ şi acum unuĭ învinsŭ; acellŭ învinsŭ însă făcu Plevna din nimic şi opri pre duşmanul pa-

trieĭ să stea cu forțe indoite in juru-ĭ cincĭ lunĭ și maĭ bine.

«După ce'lŭ sărută Sultanulŭ desprinsse de la peptulŭ sĕŭ marele ordin allŭ Osmanicĭ bătut numai in briliante de mare prețŭ și 'lŭ numi comandantŭ allŭ guardei salle imperiale.

«Preste câte-va dille dette in onórea sa uă sĕrbare strălucită in palatulŭ de la Beylerbey și invită la dênsa și pre marele duce Nicolae cu totŭ statul sĕŭ maior. Atuncĭ avu ocașiune ca Osman Pașa să dea mâna cu Principele Imiritinsky, cu general Krüdner, Scobelev tatăl și cu marele Totleben cu care avusesse a face in luptele de la Plevna, Mechmed Ali cu general Șuvalov, cu care se ciocnisse la Teșchissen, Reuf pașa cu Gurco cu care avusesse a face la Șipca și la Filipopoli, și Radețky, Scobelef fiulŭ și Sveatopolsc-Mirsky cu Veissel pașa invinsul de la Șipca.

«A treia ḑi dupĕ astă petrecere marele Duce Nicolae se imbărcă in iactulŭ trămissŭ de fratele sĕŭ din Odessa și plecă spre Russia, lăsând in locu-ĭ pre generalul Totleben cu onerósa sarcină d'a menține intr'uă țerră invinsă dar nepacificată uă oștire de occupațiune care numĕra miĭ și miĭ de dușmanĭ și care era nevoită să evite orĭ-ce conflicte și agressiunĭ.

«Officerimea Ruseascā rĕmasse tot in Constantinopole și 'șĭ urmă innainte vesela și sgomotósa sa viață cheltuindu-șĭ baniĭ cu fetele de petrecere și cu părașițiĭ care le vindea mărăcinĭ drept trandafirĭ. Din causa acestora era să provie unŭ conflictŭ internaționalŭ chiar in momentele celle mai delicate, adică când Russia era in incordarea cea maĭ intinsă cu Anglia și Englesiĭ umblaŭ dupŏ unŭ pretext de sfădă ḑiuă nămiezea mare cu luminarea aprinsă in mână.

«Indată ce aflară officerii marinei englese că officerii ruşi aŭ intrat in Constantinopole şi merg acolo ca să 'şi petreacă timpulŭ in veselie, s'aŭ coborit şi ei din bastimentele lor şi aŭ venit şi ei in orașiŭ să se dea petrecerii. Intr'uă séră acei parasiţi de care vorbirăm mai susŭ recommandară ruşilor nisce arfoniste nemţóice ca nisce dame din Pera de cea mai inaltă distincţiune ca să mérgă cu elle unde-va in locŭ secretŭ și să petreacă in veselie.

«Nisce officeri englesi care le cunoscea cât le plătesce pelea, vĕḑindu-le intrând in acellŭ locŭ ferit de petrecere, le recunoscură cu totŭ velul lor cellŭ desŭ și le adresară óre-care cuvinte cu un sensŭ echivocŭ. Ruşii credind că Englesii işi permit d'a insulta prin acelle cuvinte nisce femei cum se cade (se vede că in Russia pot fi cum se cade femei care consimtŭ a se vinde pentru bani și a lua parte la petreceri desfrĕnate) şi se constituiră in campionii onórei lor! ! ! și cerură cu enfasă compt fiilor Albionului.

»Aceia ii luară preste piciorŭ și de aci se iscó uă ceartă și uă bătae cu pahare și butilii care sparse multe capete și se potoli printr'un lanţŭ de interveniri şi note diplomatice. De atunci nu mai fură invoiţi nici Ruşii nici Englesii să intre in Constantinopole fĕră permissiunea commandanţilorŭ supremi care le accorda cu mare anevoinţă.

«Iată la ce sunt bune femeile, neguţătorii Stambulului trebue să le blesteme și acum.

«Dupĕ ce vĕḑuiŭ tóte și mĕ săturaiŭ de tóte, indată ce'mi priimiiŭ paspórtele și hărtiele de plecare in regulă, numai de cât mĕ duseiŭ la biurourile companii Loidului austriacŭ, inchiriaiŭ unŭ locŭ de classa doua şi fără să 'mi radŭ barba care cum vedeţi crescusse bi-